

Mark De Bie

NEGENTIENHONDERD ZESENVIJFTIG

Personages

Pa, ma, Lut, Lieve, Rik, Laszlo

Decor

De woonkamer van het gezin Stevens

Inhoud

Het stuk speelt zich af in 1956.

Op nieuwjaarsdag (*1e bedrijf*) doen de leden van het gezin Stevens een wens; ze zullen zien of die op het einde van het jaar uitgekomen zal zijn.

In april, op de trouwdag van Grace Kelly (*2e bedrijf*) lijkt de wens van Lut in vervulling te zullen gaan: haar jeugdliefde, de Hongaarse vluchteling Laszlo, is weer naar België gekomen. Voor ma valt er minder vreugde te rapen; door de koppigheid van pa kan ze haar stervende zus in Duitsland niet gaan bezoeken.

Augustus, dag van de mijnramp in Marcinelle (*3e bedrijf*): voor pa gaat een droom in vervulling, hij kan de opvoering van een opera van Mozart bijwonen. Zijn tevredenheid contrasteert schril met de onrust van de rest van het gezin: Laszlo en buurman Frans Buyens werken als mijnwerker in Marcinelle. De ramp veroorzaakt de dood van Buyens. Voor Lieve redenen genoeg om te treuren: ze houdt van Frans' zoon Rik. Jammer genoeg houdt Rik niet van haar, maar van Lut.

November, de Hongaarse opstand (*4e bedrijf*): Laszlo laat België voor wat het is en begeeft zich naar Hongarije om er de Russen te gaan bestrijden.

31 december (*5e bedrijf*). Van Laszlo geen spoor meer. Ook voor Lieve heeft 1956 weinig vreugde gebracht: ze is er niet in geslaagd de liefde van buur Rik te veroveren. Of misschien is er daar toch een straaltje hoop?

Hoe ook, alle karakters zijn in de loop van het jaar geëvolueerd. Pa heeft een stuk van zijn koppigheid af moeten staan, ma is een gedeelte van haar chronische angst kwijt, en de jonge mensen hebben allemaal enkele illusies minder.

Het stuk werd bekroond met de Paul de Montprijs-1988, de driejaarlijkse toneelwedstrijd voor een avondvullend werk van de provincie Oost-Vlaanderen.

EERSTE BEDRIJF
Nieuwjaarsdag 1956

In de kerstboom branden de lampjes. Op tafel: koffie en kopjes. Lut zit in haar eentje gitaar te spelen; het is een vrolijk melodietje. Er wordt aangeklopt. Lut is verwonderd; ze maakt open. Rik op.

LUT Rik. Kom binnen. Wat een geluk jou hier te zien.

RIK Lut. .. Gelukkig nieuwjaar!

LUT Ook zo veel. Ga zitten. Ga toch zitten.

RIK Mag ik?

LUT Natuurlijk.

RIK Je bent alleen thuis?

LUT De anderen zijn naar oom Anton.

RIK Ik weet het. Ik weet het niet. Ik... Ik heb ze zien vertrekken. Jij was er niet bij. Ik...

LUT Je was verwonderd.

RIK Ja.

LUT En je dacht...

RIK Lut. Onze ouders moeten zelf hun lasten dragen. ... We zijn samen naar de school geweest, we zien elkaar elke dag, we wonen náást elkaar - waarom zou ik hier niet mogen komen?

LUT Van mij mag het, Rik. Voor mij ben je altijd welkom hier.

RIK Van je zus mag het ook.

LUT Lieve?

RIK Eigenlijk heeft zij me uitgenodigd.

LUT Daar heeft ze niets van verteld.

RIK Maar ik wilde er eerst met jou over praten.

LUT Bedankt.

RIK Met jou alleen. .. Is het niet erg dat ik hier sedert 1944, bijna twaalf jaar al, geen voet meer over de vloer heb gezet? Ik was maar negen jaar. Veel is er niet veranderd.

LUT Aan het huis niet, nee.

RIK Dat bedoelde ik. ... Zo. (recht)

LUT Ben je al weg?

RIK Lang zullen ze niet wegblijven. Waarom ging jij niet mee?

LUT Ik ben vanmorgen met een beetje griep opgestaan.

RIK Ik zou graag hebben dat je ouders weer met ons praatten.

LUT Ik ook.

RIK Mijn vader vraagt soms naar ze. Vooral sinds mijn moeder dood is.

LUT Ze moeten vergeten wat er gebeurd is.

RIK Het kan toch niet iets zijn dat ze zo lang verplicht te zwijgen tegen elkaar?

RIK (opent deur).. Het vriest.

LUT Ja? Ik ben vanmorgen niet naar de mis geweest.

RIK Als je drie keer op de muur bonkt, dan hoor ik dat wel op mijn kamer. Dan kom ik dadelijk af. (af)

Lut denkt even na; ze neemt haar gitaar op; ze speelt een paar akkoorden; ze stopt en kijkt dromerig voor zich uit. Lieve op; ze doet haar mantel uit.

LIEVE Pa en ma zijn nog wat gebleven.

LUT Was 't zo gezellig?

LIEVE Ze hebben gesmeekt dat je straks toch ook eens binnenloopt. Als je tenminste beter bent. Ben je beter? Ik kan nóg eens meegaan als je wil.

LUT Rik is geweest. .. Hij zei dat je hem gevraagd had om langs te komen. .. Doe je dat voor mij?

LIEVE Rik houdt toch van je? .. Hou jij niet van hem?

Lut haalt schouders op.

LIEVE Het verbaast me dat hij durfde komen.

LUT Alleen omdat pa en ma niet thuis waren. .. Zouden we nog een glas wijn nemen?

LIEVE Van pa's Liebfraumilch?

LUT Zoets lekkers heb ik nog nooit geproefd.

LIEVE Durf je nog? Straks ben je dronken.

LUT Echt wijn om een wens bij te doen.

LIEVE Bedoel je: een soort nieuwjaarswens?

LUT Bijvoorbeeld ... Lieve God, laat me dit jaar twee jaar ouder worden. Dan ben ik eindelijk van de school en het studeren af. Zou dat geen fijne wens zijn?

LIEVE Luidop?

LUT Wat?

LIEVE Moeten we hem luidop doen?

LUT Schrik je daarvan?

LIEVE Echte wensen hou je toch voor jezelf?

LUT Hoe kunnen we over twaalf maanden anders nagaan wat van wie uitgekomen is? Heb je 'r soms een die ik niet mag horen?

LIEVE Jij mag alles van me horen.

LUT Begin dan maar.

LIEVE Ik?

LUT Zie je wel: je bent bang.

LIEVE Ik ben niet bang.

LUT Waarop wacht je dan?

LIEVE Mijn wens hangt van die van jou af.

LUT Hoe kan dat nu?

LIEVE Toch.

LUT Je moet niet altijd naar een ander kijken. Zeker niet naar mij.

LIEVE Naar jou meer dan iemand anders.

LUT Waarom?

LIEVE Omdat ik maar één zus heb.

LUT Zal IK beginnen?

LIEVE Ja.

LUT Aan wie denk ik? ... Aan Laszlo?

LIEVE Dat doe je altijd.

LUT Zouden we hem weerzien deze zomer?

LIEVE Is dat je wens?

LUT Er is veel veranderd in Hongarije.

LIEVE Maar je houdt toch nog van hem?

LUT Hoe kan je van iemand houden die je nooit meer weer zal zien?

LIEVE Hou je al van iemand anders? Van Rik?

LUT Rik... Zou hij me willen?

LIEVE Wie zou jou niét willen?

LUT Laszlo wilde me.

LIEVE Alle jongens wilden je. Jawel.

LUT Ik wil er niet over praten. 't Is jouw beurt. Wat wens jij voor het nieuwe jaar?

LIEVE Het heeft geen zin dat ik over mijn wens praat.

LUT Waarom niet?

LIEVE Hij komt toch niet uit.

LUT Dus toch?

LIEVE Wat?

LUT Verliefd? Je bent verliefd.

LIEVE Misschien.

LUT Op wie?

Er is geroezemoes. Pa en ma op van buiten; alleen ma doet haar mantel uit; pa legt enkel zijn hoed af.

MA Gaat het beter, Lutje?

LUT Ik voel me weer fit.

MA Ik pook de kachel wat op.

LUT Ik heb geen kou.

MA Het vriest anders stenen uit de grond.

PA Brengt nieuwjaar strenge vorst, geen honger 's zomers en geen dorst. Voor wie nog wat wijn? Van mijn uitgelezen Liebfraumilch?

LIEVE Voor je beide lieve dochters, pa.

PA En voor mijn enig lief vrouwtje?

MA Dank je, papa.

PA Voor pa en zijn beide lieve dochters dan.

LUT Rik is geweest.

Pa blijft, op weg naar de keuken, even staan maar stapt dan verder; af.

LIEVE Rik van hiernaast.

LUT Het was twaalf jaar geleden, zei hij.

PA (op) Hier is mijn krambamboeli.

MA Hoor je, papa? Rik van hiernaast is geweest.

PA Liebfraumilch heeft vele kwaliteiten, dames. Hij is wierook voor de neus, nectar voor de maag en brandstof voor het hart. (schenkt in)

MA Heb je gehoord wat ik zei, papa?

PA Ik heb het gehoord, moeder. En dan?

MA Wat kwam hij doen, Lut?

LUT Ons een gelukkig nieuwjaar wensen.

PA Ons? Net als we niet thuis zijn.

LUT Hij durft niet komen als jullie thuis zijn.

PA En waarom niet?

LUT Dat zal jij beter weten dan ik, neem ik aan.

MA Lutje.

LUT Van wie ben je bang, ma? Van Rik toch niet? En van Frans moet je het ook niet zijn.

MA Lena...

LUT Lena is dood. Al vijf jaar.

LIEVE Waarom begin je daar nu weer over, make? Voor ze stierf had je haar al lang vergeven wat ze ons had aangedaan.

PA En het weze terloops nogmaals gezegd: wij van onze kant hebben de Buyens'en nooit een strobreed in de weg gelegd.

MA Niet zo luid, papa. Straks horen ze ons.

PA Integendeel, door mijn tussenkomst hebben ze vier jaar lang aardig wat supplementaire bijstand gekregen van Winterhulp.

MA Papa. Niet zo luid.

PA Je kan natuurlijk in aanmerking nemen dat Frans in september 44 bij het gepeupel aangedrongen heeft ons huis niet in brand te steken. Dat heeft ook zijn woning van de vlammen gered.

LIEVE Frans is erg vriendelijk. Hij vraagt altijd naar jullie.

LUT Twaalf jaar na de feiten - het wordt tijd om alles te vergeten.

MA We zijn toch niet meer boos op hen?

LUT Maar je praat ook niet met hen.

MA Ik ben voorzichtig.

LUT Je bent báng.

PA Lutgart! Je bent te jong om je moeder terecht te wijzen.

LUT Ik help haar haar angst te overwinnen.

LIEVE Jullie vergeten welke dag we zijn. Gezondheid, allemaal. En een voorspoedig 1956!

MA Als ik Frans zie, zal ik hem een gelukkig nieuwjaar wensen.

PA Het is niet aan ons om de eerste stap te zetten.

LUT Je moet geen vergeving verwachten, als je niet eerst zelf de hand uitsteekt.

PA Ik heb geen vergeving nodig. Ik heb niets misdaan.

MA Laat ons over iets anders praten, toe.

PA De meisjes mogen het weten, moeder.

MA De meisjes wéten het, papa.

PA Ik heb het Vlaamse volk boven de Belgische staat gesteld. Was dat een misdaad?

MA Niet zo luid, papa.

PA Ik ben lid geweest van het VNV. Was dat een misdaad? Heb ik een mens verraden? Heb ik voor sommigen ten beste gesproken? Ik heb niet voor mezelf gehandeld. Ik h d al een betrekking. Voor lieden zoals buurman Frans heb ik geijverd. Voor de kleine Vlaamse man. Om diens lot te verbeteren.

MA Er is veel boosheid in de wereld.

LIEVE Niet bij Frans, ma.

PA Frans Buyens zal ten slotte ook wel inzien dat tweemaal twee uur per dag in een busje onderweg zijn, om in de Borinage kolen te gaan delven, niet opgelost wordt door wrokkig te doen tegenover zijn burens.

LIEVE Frans doet niet wrokkig, pa.

PA Solidariteit is er nodig, een breed Vlaams front. En over dat front ga ik nu mijn zegje doen.

MA Ga je toch, papa?

PA Dat heb ik toch zo afgesproken?

LIEVE Waar ga je naartoe, pa?

PA Tot bij een wapenbroeder: bij Leo Brands.

MA Het is niet goed, papa, nu al opnieuw aan politiek te doen.

PA Kan best. Maar het lucht wel erg op.

MA Revanche is nooit goed. Hebben we al niet ellende genoeg gehad?

PA Daar hebben we ons dan behoorlijk overheen gezet. Tot straks. Wie weet word ik niet ooit nog volksvertegenwoordiger? (plagend) Niet bang zijn. En niet te veel drinken! (af)

LIEVE Wie wil nog wat wijn?

MA Ik niet.

LUT Ik ook niet.

MA Lutje? Scheelt er wat?

LUT Nee.

MA Ja.

LUT Nee.

LIEVE We waren met een spelletje bezig, make.

LUT Noem je dat een spelletje? We spraken over onze wensen.

LIEVE Doe je niet mee?

MA Wat moet ik doen?

LUT Een wens.

LIEVE Luidop. Anders kunnen we niet zien of hij over een jaar zal uitgekomen zijn.

MA Luidop?

LUT Nu ja, niet dat ze 't tot bij de Buyens'en kunnen horen.

MA Hebben jullie er ook een gedaan?

LIEVE En ook luidop.

LUT Maar we durven er met jou niet over praten. Het gaat over de jongens. Dat had je wel begrepen.

MA Ik ga wat koffie zetten.

LUT Niet weglopen! Lieve is verliefd en ik ben verliefd.

LIEVE Ik niet. Jij

LUT Jij ook.

LIEVE Op wie?

LUT Ik moet jou toch niet zeggen op wie jij verliefd bent.

MA Is dat alles wat jullie voor dit jaar te wensen hebben?

LUT Nee hoor! Ik zou ook graag eens met Marlon Brando dansen, en met Freddy Quinn gitaar spelen, en...

MA Jullie moeten nog niet te veel naar de jongens kijken. Jullie moeten nog lang studeren.

LUT Dat heb ik ook gewenst: dat ik nooit meer naar school zou moeten gaan. Maar we zijn vooral benieuwd wat jij te vertellen hebt.

LIEVE Eén wens met een keer!

LUT Kom op.

MA Ik heb niet veel te wensen. Ik zou willen dat jullie allemaal altijd gelukkig waren.

LUT Ik ben niet ongelukkig, ma.

LIEVE Haar niet afleiden! En verder, make?

MA Dat is toch genoeg?

LIEVE Zo genoeg dat je er nog een mag doen. Een voor jezelf nu.

MA Ik wil eerst die van jullie horen.

LIEVE Onze wens is dat die van jou in vervulling mag gaan.

MA Dat telt niet.

LIEVE Niet zo bescheiden, make. Kom op! Jouw wens!

MA Ik zou graag, als 't God belieft, tante Martha nog eens willen zien.

LIEVE Tante Martha?

LUT Dat kan toch? Zo ver is Koblenz toch niet? Een halve dag met de trein.

LIEVE Scheelt er iets met tante Martha?

MA Ik ben ongerust.

LIEVE Waarom? We hebben haar nieuwjaarskaartje gekregen. Er staat toch niets in om ongerust over te zijn?

MA Ik heb het gevoel dat...

LUT Dat wat?

MA Dat dit haar laatste kaartje geweest is. Met Allerheiligen dacht ik het ook al. Er was toen iets in haar brief. Die toon...

LIEVE Wat?

MA Wist ik maar wat.

LUT Dan moet je dit jaar eindelijk maar eens naar Koblenz. Ik zal er met pa over spreken, ma.

MA Dat moet jij niet doen, Lutje.

LUT Wie dan wel? ... Ma?

PA (op) Geen Leo Brands te vinden thuis. (frak uit, hoed af)

LIEVE Zullen wij dan nu gauw tot bij oom Anton gaan, Lut?

MA Ben je niet te moe, Lutje?

LUT Dat aspirientje heeft gewerkt. (doet frak aan)

LIEVE We zijn niet lang weg.

MA Zet je wollen muts maar op, Lutje.

LUT Nog iets, ma?

MA En niet te veel giechelen als oom Anton begint te praten.

Lut bekijkt Lieve en omgekeerd; daar begint het giechelen al.

MA Hoor je?

LIEVE Ja, make. Tot straks. (af met Lut)

MA We hebben een spelletje gespeeld.

Pa gaat behaaglijk zitten roken.

MA We hebben een spelletje gespeeld, de meisjes en ik. We hebben een wens gedaan. Op het einde van het jaar zullen we zien of hij uitgekomen is.

PA Dat is geen spelletje.

MA Eigenlijk niet.

PA Of eigenlijk wel - wie weet. (drinkt) Een wens. Ik zou er vele kunnen doen. (neemt 't Pallieterke)

MA Misschien heb je er een hele speciale.

PA Ja. Eigenlijk wel. Een eenvoudige.

MA Dan komt hij zeker uit. Vertel eens.

PA De *Wiener Staatsoper* komt dit jaar voor het eerst na de oorlog weer naar Brussel. Met twee keer Mozart nog wel. Ik wilde dat ik een ervan bij mocht wonen.

MA Dat is een mooie wens. Ik zal bidden dat hij in vervulling gaat.

PA Maar de tickets zal ik misschien beter zelf gaan halen? .. Begin augustus komen ze.

MA Dat weet je nu al?

PA Dat heb je als je in de telexdienst van een vooruitstrevende bank werkt.

MA Ik ben blij dat je in de Kredietbank werkt.

PA Ik ook, moederke.

MA Dat je geen onderwijzer meer hoeft te zijn in deze ondankbare omgeving. Misschien wordt het toch nog een goed jaar.

PA Dat wordt het zeker. Over Vlaanderen schijnt weer de zon.

MA Nog niet helemaal.

PA Ach, het mag ook nog wel eens regenen. ... Nee?

MA Als je nu ook nog...

PA Wat?

MA Als je nu ook nog je burgerrechten terugkreeg dit jaar.

PA Mijn burgerrechten. We zouden nooit opnieuw...

MA Ik weet het: we zouden nooit opnieuw erover beginnen.

PA Nee. En ik zou 't prettig vinden als je je daaraan hield. Je kent mijn mening over burgerrechten.

MA Ik dacht: voor je bevordering naar categorie-5 zou 't misschien beter zijn als je je burgerrechten terug had.

PA Nee.

MA Waarom niet?

PA In de KB is dat niet nodig. Trouwens, ik zet geen handtekening onder zo een bedelbrief.

MA Dat vragen we niet, papa.

PA Wie me minder hoogacht zónder, zal me mét burgerrechten ook wel misprijzen.

MA Het gaat niet om onze eer, papa.

PA Om wat dan?

MA Om de toekomst van de kinderen. Als jij je burgerrechten niet hebt, kunnen ze geen staatsbetrekking krijgen. Lieve studeert af deze zomer.

PA Er is niet enkel de Staat om werk te verschaffen. Ik heb daar, vanavond bij de taart, trouwens nog wat nieuws over te vertellen. Goed nieuws. Jij mag het

nu al weten. Godelieve mag deze zomer, als ze gedaan heeft met haar studies, met me mee naar de KB.

- MA Oh mijn God! Wie heeft het gezegd?
- PA De Personeelschef. Gisteren. Ik moest voor mijn bevordering gaan.
- MA Ben je bevorderd?
- PA Nog niet. Maar dat komt wel.
- MA Wanneer?
- PA Dit jaar. 1956. Een schrikkeljaar!
- MA Mijn God! Lieve gaan werken. Zo groot is ze al.
- PA De schrikkeljaren zijn ons niet ongenegen. Moeder. ... We zijn in een schrikkeljaar getrouwd. Vergeten?
- MA Nee.
- PA Zal ik eens wat schrikkeljaren opsommen? 1932: getrouwd? 1936: geboorte van Lieve. 1940: hoofdonderwijzer genoemd --ach ja, daar zullen we niet stil bij blijven staan.
- MA 1944, september... (de angst breekt haar uit)
- PA 1944 rekenen we niet mee. En 1948, moeder! In juni 48 ben ik toch vrijgekomen? En in augustus ben ik al aan het werk gemogen. Waarom huil je?
- MA Niks, papa.
- PA Jawel, je huilt.
- MA Van vreugde, papa. De herinnering. 1948. Het waren zo 'n vier nare jaren geweest.
- PA Nou, die waren dan in één klap voorbij. Nee?
- MA (veegt haar tranen weg) Vooral die maanden vóór juni, toen Lut haar plechtige communie moest doen.
- PA Ook dat is voorbij.
- MA Soms vraag ik me af hoe het haar getekend heeft. Je weet hoe wreed kinderen kunnen zijn. Ze lachten haar uit omdat zij de enige communicant zonder vader was.

Lut en Lieve op van buiten; ze doen hun mantel (mutsen) uit.

MA Niet te moe, Lutje?

LIEVE (bootst met sterk nasale klanken oom Anton na) Wel, meisjes, jullie zien er elk jaar een stuk aardiger uit.

LUT (nabootsend) Ik wed dat je de jongens niet meer vanachter je vandaan kan houden. Een goede raad van oom Anton: "Bezint eer ge begint."

MA Pa en ik gaan dan nu bij oom Eugene. Oei, ik moet eerst kolen binnenhalen.

LIEVE Zal ik helpen?

MA En de aardappelen afdekken.

LIEVE Laat mij je helpen.

MA Kleed je dan maar goed.

LIEVE Nog een beetje wijn inlaten, pake. (af met ma)

LUT Ik ga ondertussen een plaatje spelen om de voorspoedige geboorte van het nieuwe jaar te vieren. *Memories are made of this.*

PA Wat krijgen we nu?

LUT Het kan niet altijd Mozart zijn, pa.

PA En waarom niet altijd Mozart?

LUT Mozart is voor de pléchtige dagen. Dit is voor de vrolijke, zoals nieuwjaar.

PA Je bedoelt: dit is een populaire prul.

LUT Er zitten goeie dingen tussen die prullen.

PA Maar waarschijnlijk heb ik saar geen oren naar.

LUT Het zou inderdaad kunnen dat je bevooroordeeld bent.

PA Viezigheid is 't. En op het N.I.R. zijn er natuurlijk handlangers genoeg voorhanden om die rotzooi uit te zenden. Als je ze maar niet vraagt respect tonen voor een Vlaamse meester.

LUT Het is niet enkel een kwestie van respect, het is ook een kwestie van mee te zijn met zijn tijd. Doe een poging, pa. Neem nu Elvis Presley.

PA Oh die, de Mozart van deze tijd!

LUT Eén zaak is zeker: door zijn manier van zingen geeft Presley de gevoelens weer van de jeugd van nu.

PA En wat voelt de jeugd van nu?

LUT De oorlog heeft alles losgeslagen. De jeugd van nu heeft geen houvast meer. Dát brengt zijn muziek tot uitdrukking.

PA Losgeslagen. Geen idealen meer, zal je bedoelen. Zeg eens eerlijk: wat voor goeds komt er uit Amerika?

LUT Denk je dat kwaliteit enkel uit Duitsland komt?

Lut zet de muziek aan: *Memories are made of this*. Pa luistert, herkent iets, weet niet wat.

PA Ik ken dat. Maar ik kan het niet thuisbrengen.

Lieve en ma op van buiten.

LIEVE Wat hoor ik, pa? Deze zomer ga ik naar de KB werken?

PA Ben je niet blij?

LIEVE Jawel. Maar...

PA Maar wat?

MA Het komt zo onverwacht, vader. Laat het haar verwerken.

PA Je zal een test moeten doen, voor je mag beginnen.

LIEVE Een test?

PA Een soort examen. Niet bang zijn. Je haalt het wel.

LIEVE Ik ben Lut niet.

PA En een geneeskundig onderzoek passeren.

LUT Niet bang zijn. Je bent Lut niet.

PA Wat bedoel je?

LUT Dat Lieve niet bang moet zijn voor een medisch onderzoek.

PA Wat wil je daar in 's hemels naam mee zeggen?

MA Niets, vader.

PA Jij hoeft toch niet bang te zijn voor een medisch onderzoek? Ik begrijp dat kind helemaal niet meer.

Lut rent naar de keuken; af.

PA Waar huilt ze nu toch voor?

Ma ook naar keuken; af.

- LIEVE Dáárvoor, pa.
- PA Wáárvoor? Toch weer niet...
- MA (op) Papa!
- PA Zovele meisjes van haar leeftijd hebben zoveel minder dan zij. Gezondheid, verstand, opvoeding, ze heeft alles in overvloed gekregen. Hoe onrechtvaardig en ondankbaar.

Ma wil naar de keuken.

- LIEVE IK zal bij haar gaan, laat maar.
- MA Je weet hoe gevoelig ze is op dat punt.
- PA Ik weet hoe onrechtvaardig ze is op dat punt. (schenkt zich nog wat wijn in; dan kijkt hij op zijn horloge) We moeten weg. (drinkt) Nemen we iets mee? Misschien niet. Verleden jaar hebben we niéts meegenomen.
- MA Ik zou veel liever thuis blijven.
- PA We kunnen het niet laten. (recht) Je broer is de enige die ons fatsoenlijk heeft behandeld toen. Dat zal ik hem eeuwig dankbaar blijven. Kleed je goed.

Ma trekt haar overjas aan; ze loert stiekem naar de keuken.

- PA Als ik een fles wijn meenam? Als er iemand een fles wijn verdient, dan hij. Wat denk je?
- MA Wat?
- PA Je luistert niet als ik wat zeg.
- MA Jawel. Neem maar een fles wijn mee.
- PA Van mijn Liebfraumilch?
- MA Wat?
- PA Ach, waarom niet. Er staat nog een fles in de keuken... (durft de keuken niet binnen) Ga jij erom. Ik haal dat boek boven, dat ik voor tante Simonne heb meegebracht.

Ma haastig af naar keuken.

- PA Moeder? (merkt dat hij alleen is en blijft staan; denkt na; stapt naar de keukendeur, aarzelt, verwijderd zich van de keukendeur, keert dan weer terug naar de keukendeur; klopt aan) Lutgart. Kom eens even.

Lut op uit de keuken; ze kijkt pa aan.

PA Lutgart. .. Lutgart, we gaan tot bij oom Eugene, je moeder en ik. Je kan ondertussen misschien wat kaartspelen met Godelieve. Of naar de muziek luisteren. (neemt zijn boekentas en haalt er een fonoplaat uit) Dit heb ik voor je meegebracht. Je moet het maar eens opleggen straks. (geeft haar de plaat; trekt haar tegen zich aan) Je weet toch dat ik van je hou. Waarom zou 'k niet van je houden? Het verstandigste, het liefste, het móóiste meisje van Vlaanderen. Ik ben trots op je.

Ma op uit keuken, gevolgd door Lieve.

LUT (maakt zich los, stapt naar de slaapkamerdeur, blijft nog even staan, wijst op fonoplaat) Bedankt. (af)

PA Ben je klaar, moeder?

MA Ga bij haar, Lieve. Maar blijf niet te lang boven. Het is daar veel te koud boven. Naar de kachel hier moet je niet meer kijken. Er is nog voor ruim twee uur kolen op. (zoen en kruisje) Let goed op haar. (af)

LIEVE (roept) Lut. Kom je? Ze zijn weg. Lut!

Lieve zet de plaat op: *Memories are made of this*; ze gaat zitten en wacht.

Lut op; ze heeft nog steeds de van pa gekregen plaat vast; ze gaat ook zitten. Lieve kijkt haar vriendelijk, bereid om te helpen, aan. Lut kijkt andere richting uit.

LIEVE Lut.

Lut wacht even en gaat dan de muziek zachter zetten; ze gaat weer zitten en buigt het hoofd; even later kijkt ze op. Lieve glimlacht. Lut buigt weer het hoofd. Lieve schuift een stoel dichterbij en legt een arm om Lut heen. Lut kan uiteindelijk niet aan Lieves warmhartigheid weerstaan; ze laat het hoofd tegen haar schouder rusten.

LUT Leg je dit eens op?

LIEVE Nu?

Lieve legt Luts plaat op: *Heimweh*, de Duitse versie van *Memories are made of this*.

LUT Dat is hetzelfde liedje.

LIEVE Ja.

LUT Heb je van je leven!

Ze luisteren nog even; dan zet Lut het geluid stiller.

LUT Nu mag jij een wens doen, ik voel dat ik bij machte ben hem in vervulling te doen gaan.

Lieve leunt nu zelf tegen Lut aan.

LUT Als ik jou niet had. Je bent altijd zo lief met me. Zeg het me.

LIEVE Wat?

LUT Wat wens je?

LIEVE Dat Rik bij ons was.

LUT Nu?

LIEVE Nu? Dat kan toch niet.

LUT (maakt zich los; recht; naar scheidingsmuur met huis van de buurman; ze bonkt driemaal op de muur) De telefoondienst van het jaar 1956. (ze neemt de fles wijn; ze vult haar glas en drinkt gulzig; ze rilt)

LIEVE Word maar niet dronken of Rik wil je niet meer.

LUT Dan moet hij jou nemen.

Lieve kijkt dromend weg. Er wordt aangeklopt. Lut maakt open. Rik op; hij heeft ook een fonoplaat bij.

LIEVE Rik.

LUT Rik! je hebt me vannamiddag geen gelukkig nieuwjaar gewenst. (ze gooit zich om zijn hals en kust hem op de gebruikelijke nieuwjaarswijze; maar haar laatste zoen blijft iets "hangen") Niet bang zijn, Rik. We zijn in 1956! Het wordt een jaar waarin niemand nog bang is.

LIEVE Pa en ma zijn bij oom Eugene en tante Simonne.

RIK (heeft enkel oog voor Lut maar merkt uiteindelijk ook Lieve) Lieve.

LIEVE Rik.

RIK Ook een gelukkig nieuwjaar.

LIEVE Voor jou ook. (drie zoenen, maar andere dan die van Lut)

RIK Ik heb gedaan wat je gevraagd had, Lieve, ik ben vannamiddag eens langsgesproken. Lut was alleen thuis.

LUT Ik heb zin om muziek te maken. We gaan naar de platen luisteren.

RIK Ik heb er een nieuwe.

LUT Platen kopen. Platen beluisteren. Naar de bioscoop. 's Avonds gaan fietsen. Dansen 's zondags. Boeken lezen. Op trektocht gaan als 't zomer is. Vrij zijn. Vrij zijn! Ik wil vrij zijn!! .. Laat eens horen, Rik, je nieuwe plaat.

RIK Je schrikt als je ze hoort.

Rik zet de muziek van zijn plaat aan. Uit de platenspeler komen de (voor wie ze toen de eerste keer hoorde) onthutsende klanken van "Rock around the clock", van Bill Haley and his Comets.

RIK Fantastisch, nee?

LUT Mijn oren moeten er nog aan wennen. Ik zal eens échte muziek laten horen. Wacht.

LIEVE Wil je een glas wijn, Rik? Rik.

RIK Wat?

LIEVE Of je een glaasje wijn wil? Rijnwijn. Liebfraumilch.

LUT (heeft de muziek van "Memories are made of this" aangezet; ze luistert glunderend; ze schenkt zich een glas wijn in en drinkt gulzig) Dát is muziek. Muziek zonder romantiek is geen muziek. Hier zit alles in: liefde, vriendschap, vrijheid!

RIK Dat is wel veel.

LUT Ja. Veel. De verte. De zee. De bergen ook. De klokken. Huwelijksklokken. (drinkt; lacht) Lieve zal je wat wijn inschenken. (stapt op Rik toe en slaat de armen om hem heen om met hem te dansen)

Rik waardeert deze blijk van genegenheid erg; hij trekt Lut bescheiden naar zich toe. Lieve staat op de achtergrond, ze heeft het glas gevuld en houdt het in de hand.

LUT (maakt zich plots los en loopt naar de platenspeler; ze zet het geluid af) Hou je van me, Rik? Ja, je houdt van me. Ik voel het als je met me danst. Vind je me mooi, Rik? Ja, je vindt me mooi. (windt zich steeds meer op) Maar je weet niet eens hoe mooi ik ben. Mijn mooiste plek heb ik je nog niet getoond. (ze wil haar pull naar beneden trekken en de wijnvlek tonen)

LIEVE Lut! (neemt Lut in de armen) Lutje!

Lut huilt met grote schokken van het lichaam. Lieve trekt haar liefdevol tegen zich aan. Rik staat er hulpeloos bij.

LIEVE Lutje.

LUT Heb je 't gezien, Rik?

LIEVE Lutje.

RIK Wat gezien?

LUT Ik ben zo ongelukkig. Niemand begrijpt hoe ongelukkig ik ben. (af)

RIK Ongelukkig?

LIEVE Ze is ... Ze is niet ongelukkig. Ze is gevoelig. Dat is ze, erg gevoelig. Vind je haar onberekenbaar?

RIK Onberekenbaar?

LIEVE Dat is maar schijn. Ze is niet echt wispelturig. Gevoelig is ze, hypergevoelig.

LUT (op; ze doet weer zeer lief) Je bent een fijne vriend, Rik. Ik mag je graag.

Rik is niets gerust in Luts wisselend humeur; hij drinkt.

LUT Zou ik ook nog wat drinken, Lieve? Nee. Anders word ik dronken.

RIK Laszlo is terug.

LIEVE Wat?

RIK Hij is gisterenavond aangekomen. Hij heeft op de pastorie geslapen.

LIEVE Laszlo?

LUT Laszlo? Laszlo? (ze wil lachen, maar dat lukt niet)

LIEVE Wat is er?

LUT Lieve! Mijn wens is al uitgekomen! Laszlo is terug! Vanmorgen, terwijl jullie naar de mis waren, heb ik voor hem gebeden. Lieve Moeder Gods Maria, bad ik, maak dat ik in 1956 Laszlo Farkas terugzie. ... Laszlo! Laszlo, ik heb je strohoed nog! (af) De strohoed van Laszlo Farkas!

LIEVE Ze is verliefd op Laszlo. Sinds verleden zomer al. Van na het vluchtelingenkamp.

RIK Verliefd op Laszlo?

LIEVE Ja. ... Zal ik deze plaat eens opleggen?

Rik kijkt wezenloos voor zich uit. Lieve legt "Heimweh" op en zet de muziek aan; daarna gaat ze zitten. Terwijl ze naar Freddy Quinn luisteren, kijken de twee jongelui parallel en ongelukkig voor zich uit.

TWEDE BEDRIJF
zaterdag 14 april
(een stralende lentedag)

Muziek: Harry Belafonte zingt *Island in the Sun*.

LUT (op uit de keuken; ze is aan het eten en poogt met half gevulde mond te spreken) Wil je 't nog eens horen? Laszlo! Laszlo?

LASZLO (op uit keuken) Nee. (ook hij heeft iets gegeten; hij veegt zich de mond schoon)

LUT Dat is het mooiste liedje wat er nu te horen is.

LASZLO (wacht tot zijn mond leeg is) Hele mooi lied.

LUT Ik kan er tien keer na elkaar naar luisteren.

LASZLO Slecht voor plaat.

LUT Uitstekend voor humeur.

LASZLO Jij maggen niet lachen met mijn Vlaams.

LUT Met je Nederlands.

LASZLO Ik niet heb veel bijgeleerd?

LUT Maar goed ook. Je bent alweer drie maanden hier.

LASZLO Jij zouden niet zo snel kunnen Hongarisch spreken.

LUT Ik vraag ook geen asiel in Hongarije.

LASZLO Hongarisch moeilijke taal.

LUT Nederlands niet?

LASZLO Niet als jij mij leren. Jij goede lerarin.

LUT Lerares.

LASZLO Ik tegen einde 1956 heel goed Vlaams praten.

LUT Nederlands. We zullen zien. Heb je genoeg gegeten?

LASZLO Waar is je ouders nu?

LUT Ze zijn bij oom Eugene. Een broer van ma. Ze hopen dat oom Eugene nieuws heeft uit Duitsland.

LASZLO Wat voor nieuws is in Duitsland?

LUT Over tante Martha. Een zus van ma.

LASZLO Tante Martha ziek?

LUT Erg ziek. Ma weende vanmorgen, voor ze vertrok.

LASZLO Als moeders huilen, zaken gaan niet goed.

LASZLO Ik hou van je.

LUT En dat zeg jij tegen Lieve?

LASZLO Lieve mij vragen wat wil zeggen in Hongarisch: ik hou van je.

LUT Waarom vraagt ze dat?

LASZLO Weten jij het?

LUT Vreemd.

LASZLO Lieve hele goede meisje.

LUT Ze heeft een hart van goud. En ze heeft altijd hetzelfde goed humeur.

LASZLO Jij niet?

LUT Men zegt van niet.

LASZLO Jij altijd goed humeur met mij. Jij heel vriendelijk met mij. Jij lichtjes hebben in je ogen als naar mij kijken.

LUT (dicht bij hem) Nu ook?

LASZLO Je ogen is als blauwe ogen van Grace Kelly. Even mooi.

LUT Vind je Grace Kelly mooi?

LASZLO Grace Kelly hele mooi.

LUT Wat vind je 't mooiste aan haar?

LASZLO Zij hebt mooie haar. En mooie ogen. Mooi gezicht.

LUT En haar huid?

LASZLO Haar wat?

LUT Haar huid.

LASZLO Ik kan niet zien op foto.

LUT Kijk je nooit naar iemands huid?

LASZLO Naar die van jou.

LUT (ongemakkelijk) Weet jij het zeker dat je van me houdt?

LASZLO Zo zeker als na lente komt zomer. Nu lente, nu alles worden gezaaid. Vrede. Vriendschap. Liefde. In de zomer alles groeien en bloeien. En in de herfst, dan wij halen oogst binnen.

LUT Maar in de winter? Als ik oud zal zijn, en verschrompeld als het vel van een goudrenet.

LASZLO Wat is goudrenet?

LUT Een appel.

LASZLO Goede appel?

LUT Goed van smaak. Maar niet mooi. Een appel met een grauw vel.

LASZLO Jij mooi als een mooie appel. Zo zeker weten als België is een gastvrij land.

LUT Hongarije niet?

LASZLO Ik heb een brief gekrijgd uit Hongarije.

LUT Gekregen. Ik heb een brief gekrégen.

LASZLO Van oom Sandor uit Ujpest. Mooie brief. Hele mooie brief. Zo mooi als jij. Oom schrijft: toestand in Hongarije is beter worden. (geeft brief aan Lut) Is meer vrijheid nu voor Hongaren. Maar nog niet genoeg vrijheid.

LUT Ik zal nooit Hongaars verstaan of kunnen lezen.

LASZLO Jij móét Hongaars verstaan en kunnen lezen, als jij met mij trouwen.

LUT We blijven toch in België wonen?

LASZLO In Vlaanderen. Jouw papa mij geleerd: België bestaat niet. Moet zijn: Vlaanderen.

LUT Je moet niet over politiek praten met papa.

LASZLO Heb nog brief.

LUT Nog? Van een tante uit de poesta zeker.

LASZLO Tweede brief niet goed. Van Belgische ministerie. Ik hier niet blijven. (verduidelijkend) Ik hier niet mogen blijven. Ik weer naar Hongarije.

LUT Laat zien. (grist brief uit zijn handen en leest hem)

LASZLO Ik bijna alles verstaan. Niet goede brief, deze.

LUT Je moet er niet zo licht overheen stappen. Het is inderdaad geen goede brief.

LASZLO Ikke niet ongerust als ikke bij jou ben.

LUT Je moet of werk of pleegouders vinden, anders krijg je geen verblijfsvergunning.

LASZLO Werk vinden niet probleem. Pleegouders vinden moeilijker.

LUT Kan de pastoor .. ?

LASZLO Pastoor niet meetellen. Moet gezin zijn: vader, moeder. Mag ook met dochter zijn. Vader, moeder, dochter. Of met twee dochters. Vader, moeder, twee dochters.

LUT Spot niet. .. Pa zal het nooit goedvinden.

LASZLO Jij nog niet gevraagd aan pa.

LUT Pa iets vragen is nutteloos.

LASZLO Eerst vragen, dan weten.

LUT Als je bij de pastoor blijft wonen, maar we laten je op ons adres inschrijven, is dat dan ook goed?

LASZLO Ingewikkeld. Ik zou liever werk vinden. Dan mag ik overal wonen.

LUT Maar je zou toch liefst hiér wonen?

LASZLO Ik zou liefst wonen dicht bij jou.

LUT Oh Laszlo. (drukt zich tegen hem aan)

Er wordt aangeklopt.

LUT Binnen!

Rik op; hij knikt verlegen.

LUT Rik.

LASZLO (enthousiast) Rik!

RIK De pastoor zei dat je hier was.

LASZLO Ja. In mooie gezelschap.

RIK Je mag met vader mee naar de mijn.

LASZLO Wat?! Ik heb werk! Ik mag in België blijven!

Lut weet niet goed wat ze ervan moet denken: de mijnen, het lijkt zo minderwaardig.

LASZLO Ik mag in België blijven!

RIK Je moet morgen al mee. Onderschat het niet. Om vier uur vertrekt het busje aan de kerk. Dus, om halfvier al moet je eruit.

LUT Om halfvier?

LASZLO Ik zal op tijd naar bed gaan vanavond, dan vroeg opstaan gemakkelijk.

RIK Vader gaat soms om acht uur 's avonds al naar bed.

LUT Om halfvier op!

LASZLO Rik, beste vriend van Laszlo. (zoent Rik op beide wangen)

LIEVE (op) Is er een feestje aan de gang?

LUT Laszlo mag met Frans Buyens mee naar de mijn.

LIEVE Is dat om te vieren?

LASZLO Ikke niet bang van werken. In koude maand februari ik alle dagen meneer pastoor zijn kolen uit kot gehaald. Vriezen! Koud! Twee zware bussen kolen, drie keer per dag.

LUT Het lachen zal je wel vergaan.

LASZLO Wanneer Lut triestig kijkt heeft ze niet blauwe ogen van Hongarische lucht.

Lut leunt tegen Laszlo aan. Rik kijkt jaloers en ongelukkig. Lieves blik laat Rik niet los.

RIK Ik heb eindelijk ook werk.

LIEVE Jij ook. Waar?

RIK Het Ministerie van Financiën. Ik mag de eerste mei beginnen. 't Is te zeggen, de tweede mei.

LIEVE Ook in Brussel?

RIK In Brussel, ja. In Schaarbeek eigenlijk.

LIEVE Dan kunnen we misschien dezelfde trein nemen binnenkort?

RIK Elke dag van acht tot vijf. Behalve 's zaterdags. Dan is 't van acht tot een.

LIEVE Ik ben blij, Rik.

LUT Proficiat, Rik.

RIK (kijkt als gewoonlijk enkel naar Lut) Dank je.

LASZLO Is Rik minister geworden? Of ikke niet goed verstaan heeft?

LUT Jij niet goed verstaan heeft. Jij tegen einde dit jaar goed Nederlands praten of terug naar Hongarije.

LIEVE Ga je donderdag naar de trouw kijken, Rik?

RIK We hebben geen televisie.

LIEVE Als ik niet naar school moest, dan ging ik kijken. Bij de Brands'en of zo.

LUT Je hoeft niet te gaan kijken. We spelen zelf televisietje. Dames en heren, rechtstreeks vanuit Monaco, de trouw van de eeuw, prins Reinier met Grace Kelly! Ik ben prins Reinier en jij Grace Kelly.

LASZLO Wat?!

LUT (neemt vlug een hoed van pa van de kapstok en zet die op; ze steekt de buik vooruit) Ik ben prins Reinier. Ik te veel kip en kroket gegeten hebben. En te veel gedronken. Ik kleine bierbuik heeft. (ze wandelt houtherig rond)

LASZLO Prinses Reinier ook snor hebt. (hij legt de vingers onder Luts neus, wat een snor moet verbeelden)

LUT Stop! (spottend) Het huwelijk is een ernstige zaak.

Laszlo neemt een hoed van ma en zet hem op; hij speelt Luts spelletje mee en schrijdt stijlvol als een prinses door de kamer.

LUT (stapt tot bij hem en buigt plechtig) Prinses Gracia.

LASZLO (niigt lichtjes) Majesteit. (hij biedt haar een arm; ze schrijden beiden plechtig door de kamer)

LUT (zingt) Daar komt de bruid, per huwelijksschuit, en aan haar zijde de brui-uide-gom. Dat is een guit, hij kust de bruid, op hare snuit, want hij i-is niet dom.

Lut en Laszlo proesten het uit. Ook Lieve vindt het prettig.

LUT (merkt dat Rik er wat mistroostig bijstaat) En nu is 't jullie beurt! (duwt Lieve en Rik bij elkaar; ze zet pa's hoed op Riks hoofd en die van ma op het hoofd van Lieve) Nu zijn jullie het mooiste koppel van de wereld.

LASZLO Dat zijn altijd zij.

Rik poogt het spelletje zo goed en zo kwaad mogelijk mee te spelen; veel plezier vindt hij er niet aan. Lieve is van nature veel minder uitbundig dan Lut; ze ondergaat het spelletje niettemin zonder afkeer. Lut zingt weer van "Daar komt de bruid". Laszlo begeleidt de woorden van Luts geïmproviseerde lied met veel la-la-la's. Rik zet nogal snel het spelletje stop.

LUT En nu gaan we naar èchte muziek luisteren. .. Maestro, muziek! .. Heb je Harry Belafonte al gehoord, Rik? (zingt) This is my island in the sun. (slaat de armen om Laszlo heen) Jij bent mijn eiland in de zon.

LASZLO Jij de blauwe lucht van Hongarije. In je ogen vuur van de vrijheid. Je lippen even oprecht als het hart van dappere Hongarische soldaat.

RIK Ik moet nog boodschappen doen. Ik kan niet blijven. Vader zei dat je waarschijnlijk in de cité zal moeten blijven wonen, in een van de huizen van de mijnen.

LUT Ginder blijven wonen?

RIK Ja.

LUT Ginder blijven wonen?!

RIK Zondags mag hij gaan waar hij wil. Van zaterdagmiddag tot maandagmorgen.

LUT Kan hij niet elke dag met het mijnbusje mee?

RIK Daar zal de directie niet voor te vinden zijn.

LUT Waarom moet hij ginder blijven wonen? In dit land mag men toch wonen waar men wil?

RIK De cité is hun eigendom. De huishuur brengt extra op.

LUT Voor hen! Dat is ongehoord. Dat is middeleeuws!

RIK .. Ik .. Ik ga mijn boodschappen doen. .. Dag allemaal. Tot vanavond, Laszlo.

LIEVE Ik ga eventjes mee tot op straat. Kom je vanavond nog eens langs met Laszlo?

RIK Wat zullen je ouders zeggen?

LIEVE Ze weten al dat je komt.

RIK En?

LIEVE Geen afkeuringen.

RIK Zouden ze... Zou mijn vader...

LIEVE Ik denk dat ook je vader weer welkom is.

RIK Dat zal hem plezier doen. (af)

Lieve volgt Rik. Laszlo kijkt Lut sprakeloos maar verliefd aan.

LUT (weet eerst ook niet wat zeggen; machteloos en woedend) Kus me. Kus me!

Laszlo kust haar.

LUT Ik laat je nooit gaan.

LASZLO Ik ga nooit weg.

LUT Ook niet naar de mijn.

LASZLO Wat moet ik dan doen?

LUT Ik weet het ook niet. Maar niet naar de mijn. Niet een hele week weg zijn.

LASZLO Maar jij ook toch lang weg. Soms zeven weken.

LUT Ik wil niet meer naar het pensionaat.

LASZLO Jij moet flink studeren. Jij moet lerarin worden. Lerares.

LUT Zeven weken zonder je te zien!

LASZLO Kedves kis madár.

LUT Wat?

LASZLO Kedves kis madár. Mijn lief kleine vogeltje.

LUT Ik zal je elke dag een brief schrijven.

LASZLO Dat zal je lerarin niet goedvinden. Lerares.

LUT Dan jagen ze me maar van school. Ik wil vrij zijn, Laszlo. Vrij!

LASZLO Belgische meisjes zijn vrij. Vlaámse meisjes.

LUT Vind je? Dan moest je maar eens een week mee op pensionaat. Of een week pa 's autoritair gedoe ondergaan.

LASZLO Dat niet dezelfde vrijheid. Vrijheid is wanneer een volk niet onderdrukt wordt.

LUT We gaan geen ruzie maken.

LASZLO Nee.

LUT We gaan van elkaar houden. Hou je van me?

LASZLO Ik hou van jij. Jou.

LUT Vind je me mooi?

LASZLO Jij mooier dan zon opstaat en in de Donau schijnen.

LUT Vind je me niet te mager?

LASZLO Nee.

LUT Vind je... (wil de kol van haar blouse naar beneden trekken, aarzelt, bedenkt zich, gooit zich dan in Laszlo's armen) Weet je zeker dat je met me zal trouwen? Wanneer? Zeg het me!

LASZLO Verleden jaar, op feest van Sint-Maarten, wij gezworen, Ernő, Janos, Imre, Tibor en ik, wij zullen niet trouwen voor ons vaderland bevrijd is, en Hongaarse volk helemaal vrij. Jij akkoord met mij? Jij willen wachten tot Hongaarse volk vrij is?

LUT En als de Russen niet weg willen uit Hongarije?

LASZLO Wij Russen weg jágen. Wij ook beloofd op feest van Sint-Maarten.

LUT Ik heb niet graag dat je je met politiek inlaat.

LASZLO Dit is gene politiek. Dit gaan over welzijn van volk.

LUT Als ze dat niet allemaal zegden.

LASZLO En szeretlek teged!

LUT En szeretlek teged! (lacht met haar eigen gestotter)

LASZLO Je lacht. De zon gaat op over Hongarije.

LUT Gekke jongen!

PA (op; hij is stiller dan gewoonlijk) Dag.

Ma volgt in zijn spoor; ze heeft een zakdoek in de hand.

LASZLO Meneer Stevens?

LUT Scheelt er wat? Ma?

PA Laat haar maar.

LUT Wat scheelt er?

MA Tante Martha.

LUT Is er wat met tante Martha? Ze is toch niet...

PA Ze ligt op sterven. Oom Eugene heeft een brief gekregen uit Duitsland. Ze haalt het niet, ditmaal. (legt een hand op ma's schouder; vriendelijk) Moeder.

LUT Hoe lang kan het nog duren?

PA Eén week, twee. Dat is niet duidelijk uit de brief af te leiden.

LUT Tijd genoeg om haar te bezoeken? Jullie moeten.

Pa doet ongemakkelijk.

- LUT Je weet hoe ze van elkaar houden, tante Martha en ma. Toe ma, ga haar een laatste keer bezoeken.
- MA Zo ver? Ik... ik... Weet je wel wat dat kost?
- LUT Dat heeft nu toch geen belang? Het is het laatste wat je voor haar kan doen.
- MA Ik durf niet alleen.
- LUT Wat bedoel je: alleen?
- PA Met zijn multiple sclerose is oom Eugene niet bekwaam om met je moeder naar Duitsland te reizen.
- LUT Ik heb het niet over oom Eugene maar over jou. Waarom ga jij niet mee?
- MA Hij... papa kan geen vakantie nemen nu.
- LUT Geen vakantie? Nu? In april?
- MA Het werk is niet zo geregeld op de bank. (neemt briefje uit handtas)
- LUT (boos) Dat begrijp ik niet.

Pa steekt zwijgend zijn pijp aan.

- MA Dat was voor ons. Het zat bij de brief voor oom Eugene. (huilt zachtjes)
- LUT (leest) Aan Babels stromen zaten we schreiend, bij de gedachte aan Sion. (kijkt even op)

Ma kijkt Lut verdrietig aan.

- LUT Aan de wilgen die daar stonden, hingen we onze harpen op. Ach, hoe zouden we Jahweh 's liederen zingen op vreemde bodem. (kijkt naar Laszlo)

Laszlo is onder de indruk.

- LUT Een tekst uit de Klaagliederen van Job.
- PA Haar zuster zit in Koblenz, jonge vriend, aan Babels stroom. Ze schreit bij de gedachte aan Vlaanderen, haar Sion. (bitter en toch trots) Ze was in 1939 met een Rijnlander getrouwd. Dat kon het gepeupel haar in 1944 niet vergeven. Ze hebben haar kaalgeschoren, met verf overgoten, een hakenkruis op haar buikwand gekerfd, verkracht.
- MA Pa!
- PA In drie instellingen heeft ze gezeten. Ze is gebroken.

LUT (leest) Lieve zuster en schoonbroer, God heeft mij de beproevingen niet gespaard. Met Job mocht ik zeggen: de Heer heeft mij alles gegeven, de Heer heeft mij alles afgenomen, land en familie, geld en goed, en ook de idealen waar ik voor leefde. (ze leest even in stilte vooruit en stikt bij het luidop lezen) Nu vraagt de Heer van mij het uiterste, het leven zelf...

LUT Pa, je moét naar Koblenz met ma!

MA Papa kan niet, Lutje. Hij moet werken.

LUT Dan ga IK met je mee.

PA Jij moet maandag weer naar school.

LUT Voor die paar dagen, dat begrijpen de zusters wel, zo barmhartig zijn ze nog.

MA Lutje.

LASZLO Ik meegaan, mevrouw Stevens. Ich spreche Deutsch. Ik zal met u meegaan.

LUT Dat kan toch ook niet, Laszlo. Je moet maandag in de mijn beginnen.

PA In de mijn?

LUT Hij mag met Frans Buyens mee. Vanaf maandag al.

PA Wel. Dat is goed nieuws.

LUT Vind je?

PA Als hij werk heeft, kan hij alvast het land niet uit worden gezet.

LUT Als hij een pleeggezin had gevonden, hoefde hij niet in de mijn te gaan werken, en was hij evenmin het land uitgezet. .. Hij moet ginder gaan wonen.

MA Ginder? Kan hij niet elke dag met het busje mee, zoals Frans?

LUT De directie wil het zo.

PA Mooie mentaliteit van die Waalse seigneurs. Hun personeel verplichten te wonen in de krotten die ze voor huizen door laten gaan.

LUT Mooie mentaliteit van de Vlaamse seigneurs: hun hart is van steen als ze onderdak moeten verlenen aan een arme Hongaarse vluchteling.

LASZLO Lutje. Kedves kis madár.

LUT Tien keer al heb ik ze gevraagd of je hier mag komen wonen. En wat is het antwoord, denk je?

MA Je weet dat we Laszlo gaarne zouden helpen.

LUT Waarom doe je 't dan niet?

PA (rustig maar trots) Goed. Je mag het weten. Omdat ik mijn burgerrechten niet heb.

MA Daarom mogen we geen pleegouders zijn voor vluchtelingenkinderen. Ook niet voor Laszlo.

Lut poogt dit te begrijpen en te verwerken. Ma huilt stilletjes doch zichtbaar: met schokkende schouders. Pa poogt weer zijn pijp aan te steken; dat lukt niet; hij beeft van woede en verongelijkheid.

LASZLO Het spijt me. (stapt tot bij ma en drukt haar de hand) Afstand kan niet liefde en genegenheid ongedaan maken, mevrouw. Uw zuster uw liefde heeft verstaan. (stapt tot bij pa en drukt ook hem de hand)

Lut wacht niet tot Laszlo bij haar is: ze rent naar de slaapkamer; af. Laszlo weet niet goed wat doen; hij kijkt naar de slaapkamer maar Lut komt niet terug; hij stapt naar buiten.

MA Hoe triestig allemaal. Ik heb geen zin meer om verder te leven.

PA Je hoeft de dood niet attent te maken op je bestaan, moeder. Hij weet ook wel wat hem te doen staat.

Ma staat recht en wil naar de slaapkamerdeur.

PA Waar ga je?

MA Bij Lut.

PA Je hoeft haar geen gelijk te geven.

MA Ik geef haar geen gelijk. Ik geef haar... ik geef haar genegenheid.

PA Een strenge hand heeft ze nodig.

MA Vergeet niet hoe ze is.

PA Hoe is ze?

MA Anders.

PA Ze is helemaal niet anders. Ze is zoals alle meisjes van haar leeftijd: koppig en opstandig.

MA Ze is anders. Zal je dat dan nooit begrijpen? (af)

PAUZE

DERDE BEDRIJF
woensdag 8 augustus, 18 uur,
een warme zomeravond

PA (maakt zich klaar om naar de opera te gaan; hij poogt zijn manchetknopen vast te maken; pa is goedgezind; hij praat tegen ma die in de keuken is) Geen directeurs, geen telex, geen krant, geen radio, niets anders hoeven doen dan struikboontjes inleggen - waarom zouden we naar zee gaan, waarom onze vakantie bij Fransdolle volksverraders doorbrengen? (neemt een paar tickets en zwaait ermee) En dit dan? Is dat geen vakantie aan zee waard? Twee tickets voor de Wiener Staatsoper?

MA (op uit keuken; ze is helemaal in het zwart gekleed, stil, melancholischer dan ooit) Heb je je manchetten al in?

PA Bijna. Help me een beetje, kom.

Ma helpt hem de manchetten vastmaken.

PA Ben jij niet blij? Kunz, Schöfler, Dermota, al de grote namen zullen er zijn.

MA Je moet je das ook nog aan.

Ma stapt weer naar de keuken; af. Pa kijkt haar een beetje onder de indruk van haar zwijgzaamheid na; hij gaat zitten en kijkt piekerend voor zich uit. Ma op; ze dekt de tafel en loopt voortdurend de keuken in en uit.

PA Scheelt er wat, moeder?

MA Nee.

PA Jawel.

MA Nee. Waarom vraag je dat toch voortdurend?

PA Ga je niet graag mee naar de opera?

MA En dan? Ik doe er jou toch een plezier mee? Dat geeft toch zin aan het leven, dat we elkaar af en toe eens iets gunnen? (het is duidelijk niet meer de ma van in 1e en 2^e bedrijf)

MA Eet jij nog iets?

PA Dank je, moeder. (hij doet zijn das om) En jij?

MA Ik heb geen honger.

PA Je hebt vanmiddag ook haast niets gegeten.

MA Ik denk voortdurend aan Lut.

PA Ik merk het, je dekt voor twee.

MA Ik ... (neemt één bestek weg)

PA Morgen komt ze naar huis. Dan zal je gerust zijn. Je gunt haar toch wel die paar dagen vakantie?

MA Ik kan haar niet missen.

PA Ik ben blij dat ze bij vrienden is, en niet tussen wildvreemden op zo een bivak. .. Ga je in die kleding mee?

MA Nee?

PA Waarom ook niet? Je hebt het recht te rouwen.

MA Het recht van de overlevenden.

PA Toch zou 't goed voor je zijn, als je deze dag als een feestdag tegemoet zag. Een dag die je vreugde en ontspanning kan geven.

MA Ze blijft lang weg.

PA Wie?

MA Gisteren was ze al thuis. Lieve. Ze zal toch de weg niet kwijt zijn?

PA Moeder. Het is haar eerste werkdag niet vandaag.

MA Op een maand kan je niet alles leren.

PA Je doet of ik helemaal geen vakantie had mogen nemen. Ik neem toch elk jaar vakantie de eerste week van augustus?

MA Misschien is Rik van hiernaast bij haar.

PA Ze zal heus haar weg niet kwijtspelen. Trouwens, ze kan hier nog niet zijn, het is elke dag vijf over halfzes eer we thuis zijn.

LIEVE (buiten adem op) Weet je 't al? Er is iets vreselijks gebeurd. In Marcinelle. Een mijnramp. Meer dan driehonderd mensen zitten opgesloten. (is meteen naar de radio gerend en zet hem aan) Nog niets gehoord?

PA Ik ben met vakantie. Dan wil ik niets met telexen of radio's te maken hebben.

De radio zendt ernstige muziek uit.

MA Marcinelle? Frans van hiernaast werkt daar. En Laszlo.

LIEVE Laszlo niet, ma.

MA Jawel.

LIEVE Nee. Hij is twee weken geleden naar een andere mijn overgeplaatst. In Couillet.

PA In welke mijn is 't gebeurd?

LIEVE Dat weet ik niet.

PA Er zal wel meer dan één mijn zijn in Marcinelle.

LIEVE Frans van hiernaast werkt in de Bois du Cazier.

Pa doet teken dat er nieuws op komst is.

STEM RADIO Luisteraars, in Marcinelle heerst nog steeds grote verwarring. Honderden familieleden, vrienden en gewoon nieuwsgierigen verdringen zich voor de hekken van de mijn.

LIEVE Ze zeggen niet welke.

PA Ssst!

STEM RADIO De officiële communiqués van de mijndirectie verschaffen weinig opheldering. We weten dus enkel dat tweehonderdzevenenzeventig kompels ondergronds waren op het ogenblik dat daar vanmorgen, iets over acht, brand uitbrak. Tot nog toe zijn twaalf van deze mijnwerkers bevrijd. Met man en macht wordt aan de redding van de anderen gewerkt. Het spreekt voor zichzelf dat we weer op antenne komen, zodra we verder nieuws vernemen. Dit was de Bois du Cazier te Marcinelle, over naar de studio aan het Flageyplein te Brussel. (daarna volgt treurmuziek)

LIEVE Bois du Cazier! Frans!

PA Speciale muziek...

MA Op dit uur? Dat loopt niet goed af.

PA Ben je met Rik van Brussel gekomen? Godelieve?

LIEVE Ik heb Rik niet gezien.

Pa kijkt op zijn horloge en kijkt naar ma.

MA Eet een beetje, Lieve.

Lieve schudt het hoofd.

PA Waarom zou je niet eten? Je moeder zal toch niet al die moeite voor niets hebben gedaan?

MA Ze kan straks eten. Ik houd alles zo lang warm.

PA Straks? We moeten naar de opera.

Ma kijkt hem zwijgend, maar niet hulpeloos aan.

PA Je wil toch niet zeggen dat je niet meegaat?

MA Ga jij maar.

PA Alleen zeker?

Ma blijft hem aankijken; ze knikt niet eens.

PA Ik heb twéé kaartjes. Ik heb er een fortuin voor uit moeten geven.

MA Ik blijf bij de kinderen.

PA De kinderen? Godelieve is alleen thuis. En die is volwassen genoeg toch?

MA Ik wacht op Lutgart.

PA Lutgart is bij een vriendin. Die is in goed gezelschap.

MA Lutgart komt vanavond nog naar huis.

PA Wat is me dat! Ze komt morgen naar huis.

MA Ze is al op weg. Ik ken haar.

PA Waarom zou ze?

MA Omdat ze ondertussen al vernomen heeft wat in Marcinelle gebeurd is.

PA Wat is daar gebeurd? Een ongeval. In een mijn gebeuren elke dag ongevallen.

MA Dit is geen gewoon ongeval.

PA Hoe zou jij dat weten?

MA De radio heeft er zijn programma's voor aangepast.

PA Voor jou komen de kinderen altijd op de eerste plaats.

MA Wie mij me nodig heeft, komt op de eerste plaats.

PA (bekijkt ticket; stil) Misschien krijg ik er wel een van verkocht.

Ma zet de radio luider.

STEM RADIO

Luisteraars, hier Marcinelle. Bij de Bois du Cazier wordt de situatie hoe langer hoe tragischer. Duizenden mensen zijn inmiddels toe komen gestroomd. Allen hebben dezelfde vraag op de lippen: is er nog hoop voor mijn nabestaande? Over die hoop kan ook de mijndirectie zich momenteel niet

uitspreken. Ondertussen zijn, na koning Boudewijn en kardinaal Van Roey, nu ook enkele regeringsleden ter plaatse geweest. Ook eerste-minister Van Acker heeft zijn vakantie onderbroken. Hij is onderweg naar de plaats van de catastrofe.

MA Catastrofe.

Lieve stapt naar de buitendeur.

MA Lieve?

LIEVE Ik ga kijken of Rik nog niet thuis is.

MA Rik is nog niet thuis. Anders was hij al lang iets komen zeggen.

LIEVE Misschien durft hij nog altijd niet. Omdat jullie er zijn.

PA Loop maar eens kijken.

Lieve af. Ma gaat zitten; ze kijkt voor zich uit.

PA Wil je dat ik ook thuisblijf?

MA En je kaartjes? Ze kosten vierhonderd frank het stuk.

Onaangename stilte; op de achtergrond: ernstige muziek uit de radio.

PA Je bent veranderd, moeder, de laatste tijd. Ik herken je niet meer. Je gaat toch niet blijven treuren om Martha?

Ma klemt de lippen op elkaar.

PA Martha is dood. Ze is in vrede mogen sterven. Je hebt jezelf niets te verwijten.

LIEVE (op) Niemand te zien.

Onaangename stilte.

PA Ik blijf ook thuis.

LIEVE Nee, pa. Je hebt er al zo lang naar uitgekeken.

MA Lieve heeft gelijk. Je droomt er nu al maanden van.

PA Denk je echt dat Lutgart vandaag nog ...

LIEVE Wij vangen haar wel op, pa.

Pa trekt zijn jas aan; hij beraadt zich nog even; dan stapt hij naar ma, geeft haar een kruisje en een zoen; hij doet dat ook met Lieve; hij stapt naar de buitendeur.

MA Amuseer je.

LIEVE Geniet ervan, pa.

PA Ik zal mijn best doen.

Pa af. Lange stilte.

MA Wil je echt niet wat eten?

LIEVE Nee, make.

Ma af keuken. Lieve aarzelt even, stapt dan naar de gemeenschappelijke muur met huize Buyens en klopt drie maal na mekaar op de muur. Ma terug uit keuken, ze merkt wat Lieve doet; Lieve merkt dat ma haar "bespied" heeft. Ma glimlacht weemoedig naar Lieve.

LIEVE (werpt zich huilend in ma's armen) Als Frans erbij is, ma, dan is Rik helemaal alleen.

MA Jij zal wel zorgen dat hij zich niet alleen voelt.

LIEVE Ik heb het voorgevoel dat niemand er levend uitkomt.

MA Als Laszlo .. Als Laszlo er ook bij is, met welk schuldgevoel moet ik dan voortleven?

LIEVE Ik begrijp je niet, ma.

MA Als we Laszlo hadden kunnen adopteren, dan was hij niet naar de mijn gemoeten.

LIEVE Je kon niet. Pa zijn burgerrechten ...

MA Hij wil ze niet terug.

LIEVE Dat is toch zijn schuld, make?

MA Ik ben zijn vrouw. Ik moet ook met zijn schuld leven.

LIEVE Laszlo zal er niet bij zijn. Ik weet zeker dat hij in een andere mijn zit.

Ma hoort iets op de radio en loopt erheen; ze zet het geluid luider.

STEM RADIO De directie heeft zojuist een communiqué vrijgegeven dat de nationaliteit van de in de Bois du Cazier opgesloten kampers vermeldt. Bij de 263 opgesloten zijn 136 Italianen, 95 Belgen, 8 Polen, 5 Grieken, 5 Fransen, 5 Duitsers, 3 Nederlanders, 3 Russen en 3 Hongaren.

MA Hongaren. (zet het geluid stil)

LIEVE Laszlo.

MA Goede God.

LIEVE Wat ga je doen, ma?

MA Ik rijd tot bij haar.

LIEVE Ma! 't Is bijna twintig kilometer!

MA Geeft niet.

LIEVE Je bent niet gewend zo ver te fietsen.

MA Lut heeft me nodig nu.

LIEVE Ik rijd met je mee.

MA Lut is met de andere fiets weg.

LIEVE Wil ik rijden?

MA Nee. IK doe het.

LUT (op, buiten adem, nat van het zweet; sterk ontroerd) Ma. Heb je 't al gehoord? De mijn van Marcinelle staat in brand. Ze vrezen dat niemand er levend uitkomt. (ze merkt Lieve) Lieve? Is er al nieuws van hiernaast?

LIEVE Rik is nog niet thuis. Ik vermoed dat hij naar ginder gegaan is.

Lut valt snikkend in ma's armen.

MA Lutje toch. Lutje, Lutje.

LUT Laszlo komt er nooit meer uit, ma, nooit meer.

MA Jawel.

LUT Meer dan duizend meter onder de grond. Hij komt er nooit uit.

LIEVE Weet je zeker dat hij in dié mijn zit?

LUT In de Bois du Cazier. Bij Frans van hiernaast.

LIEVE Is hij deze week weer veranderd?

LUT De kompels veranderen voortdurend. (huilt)

LIEVE Frans verandert nooit.

MA Frans is ploegbaas, Lieveke. Die blijven op dezelfde plaats.

LUT Ze zitten als ratten in de val.

LIEVE Ga een beetje zitten. Je bent zo gespannen.

LUT Als ratten in de val.

Er wordt aangeklopt.

MA (maakt open) Rik!

RIK Mag ik binnen, mevrouw?

MA Natuurlijk, jongen, asjeblijf. Ga zitten. (schuift een stoel bij)

Rik gaat zitten en poogt zich te beheersen.

LIEVE Kom je van ginder, Rik?

Rik knikt.

MA Laat Rik eens drinken, Lieve. Wil je wat limonade, Rik?

Lieve loopt naar de keuken.

LUT Weet je van iets, Rik? Heb je iemand gezien of gesproken?

RIK Niets. Niemand die iets weet.

MA Hoe hebben ze je verwittigd?

LUT Wie heeft je verwittigd?

Rik is zo moe dat hij niet weet waarheen eerst te kijken. Lieve reikt hem een glas limonade aan.

RIK (drinkt het glas gulzig uit) Niemand heeft me verwittigd. Ik ben het vanmorgen toevallig te weten gekomen. Van de deurwachter. Die wist het van de postmannen die de postzakken brachten. Ik ben meteen naar de directeur gegaan. Dat is iemand uit de buurt, uit Charleroi. .. De directeur was erg in de weer. Om negen uur al zijn we met een dienstwagen naar ginder gereden. Ginder...

LIEVE Ik zal je nog wat limonade halen.

LUT Met wie heb je ginder gesproken?

RIK Met iemand van de directie. Het dichtste familielid moest zijn naam opgeven. Daarna werden we in groepjes van tien man bij een verantwoordelijke geroepen. We moesten ook een telefoonnummer opgeven waar ze ons konden bereiken, een voor over dag en een voor 's avonds.

LUT Laszlo! Niemand zal aan Laszlo denken! Niemand zal Laszlo's naam opgeven. Als er wat met Laszlo gebeurt zal niemand verwittigd worden.

RIK Laszlo is er toch niet bij?

MA Zie je wel.

LUT Hij is er wel bij. Ik voel het aan.

RIK Nee.

MA Weet je 't zeker, Rik?

LUT Hij moest erg vaak veranderen de laatste tijd. Bijna elke week.

RIK Ik heb er gisterenavond toevallig nog met vader over gesproken. Laszlo zit sinds maandagmorgen in de "Dame de Fer".

LUT Verleden week is hij drie keer veranderd. Je kan nooit weten. Iemand moet zich over hem ontfermen.

RIK Ik zal morgen naar 't bureau gaan.

LUT Ík ga. Ik wil erbij zijn. Daar heeft Laszlo recht op. Elke mens heeft recht op wat liefde in de laatste momenten van zijn leven.

MA Lutje. Praat niet alsof alles verloren is.

RIK (had zo erg op Luts medeleven gerekend en merkt nu dat haar aandacht naar Laszlo uitgaat) Het is vreselijk, Lut, dat wachten aan het hek.

LUT En hoe moet het zijn duizend meter onder de grond? Opgesloten zitten in een smal gangetje, wetend dat de rest van de mijn in brand staat?

RIK Ja. Daar heb ik me de hele dag al suf over gepiekerd. Op de trein, hoe verder we van Charleroi wegreden, hoe meer hoop ik kreeg. En nu...

LIEVE Wat?

RIK Nu zie ik hem weer in die galerij zitten. In complete duisternis. Hij hoort niets, ziet niets. Hij weet dat hij duizend meter onder de grond zit. Aan wie denkt hij? Heeft hij pijn? Angst?

MA We zullen voor hem bidden. Voor alle driehonderd.

LUT Bidden. God houdt zich met zulke futiliteiten niet bezig, ma. Het kon Hem tien jaar geleden al niet schelen dat hele steden plat werden gebombardeerd. Zelfs voor een half miljoen doden draait God zijn hand niet om. (stapt naar de slaapkamer) En àls ik bid, wil ik alleen zijn. (af)

Lieve wil haar achterna.

MA Laat maar. (gaat Lut zelf achterna; af)

RIK Ik ga terug.

LIEVE Kan ik iets voor je doen, Rik?

RIK Lut heeft gelijk. Ze hebben recht op onze liefde.

LIEVE Eet eerst wat. Heb je geen honger?

RIK Ook mijn vader heeft recht op wat liefde.

LIEVE Ja.

RIK Weet je dat hij... Hij wil jullie zondag een emmertje halfoogstappelen brengen. Al maanden piekert hij erover, over een goede reden om hier terug binnen te komen.

LIEVE Wil je echt niet wat eten? Ik moet ook nog eten. Je kan met me mee-eten. Wil je?

RIK Soms heb ik medelijden met haar. Ik vraag me af of ze ooit gelukkig zal zijn.

LIEVE Bedoel je Lut? Denk daar nu niet aan, Rik. Kan ik echt niets voor je doen?

RIK Ik denk dat ze erg gevoelig is.

LIEVE Ja.

RIK Tegen mijn vader deed ze altijd erg vriendelijk.

LIEVE Waarom zei je: deed?

RIK Zei ik: deed? Ik ben in de war.

LIEVE Wil je nog wat limonade?

RIK En soms doet ze of ze helemaal geen gevoelens heeft.

LIEVE Ik denk dat het komt door haar...

RIK Haar...?

LIEVE Je kan haar niet helpen. Je kan haar alleen maar begrijpen.

Rik slaat aan het wenen.

LIEVE Huil maar eens, Rik.

RIK Ik heb geen tranen meer.

LIEVE Voor hem of voor haar? Je houdt van haar.

RIK Waarom zeg je dat?

LIEVE Ik wéét het. Ik weet wat het betekent: van iemand houden.

RIK En weet je ook wat het betekent: van iemand houden en zien dat het niets uithaalt?

LIEVE Ik weet het.

RIK Dan weten we evenveel.

LIEVE Maar we blijven even machteloos.

Stilte. Op de achtergrond klinkt er nog steeds treurmuziek. Die wordt onderbroken voor een extra nieuwsuitzending. Lieve en Rik rennen naar de radio.

STEM RADIO Luisteraars, hier Marcinelle. De mijndirectie heeft meegedeeld dat uit de Bois du Cazier de eerste twee lijken zijn bovengehaald. De doden zijn nog niet geïdentificeerd.

Rik stapt wezenloos van de radio weg.

LIEVE Er zullen toch ook overlevenden zijn, Rik?

RIK Overlevenden zijn niet altijd de gelukkigen. (naar buiten; af)

LIEVE Rik! (loopt hem achterna; af)

Er wordt aangeklopt. Even later stapt Laszlo naar binnen.

<p style="text-align: center;">VIERDE BEDRIJF 1 november, late namiddag</p>

LUT (omklemt Laszlo) Ik laat je nooit meer nooit meer gaan.

LASZLO Ik ben nog niet weg.

LUT Jawel. Ik ken je. Hongarije brandt in je ziel.

LASZLO Als ik wegga, is 't maar voor een paar weken.

LUT Als je weggaat, kom je nooit meer terug.

LASZLO Sint-Maarten zal me beschermen.

LUT Sint-Maarten houdt niet van geweld.

LASZLO Ik heb ook nog een engelbewaarder.

LUT Die is dit jaar al eens tussenbeide gekomen. Die dag van Marcinelle, ik heb toen te veel angst gehad. Doe me dat niet meer aan. Asjeblief.

LASZLO Ik kon toen toch niet weten dat jij dacht dat ik in de Bois du Cazier zat.

LUT Ik zal nu helemaal niet meer weten waar je zit.

LASZLO Ik schrijf het.

LUT Elke kogel kan door jouw hart gaan.

LASZLO Lutje. Dit is geen oorlog.

LUT Dat is het wel. Hongaren vechten tegen Russen. Er vallen doden. Dat is oorlog.

LASZLO Wás. De Russen zijn weg uit Hongarije.

LUT Dan ben je 'r zeker niet meer nodig.

LASZLO Toch. Ze kunnen elk ogenblik terugkomen.

LUT Daarom laat ik je niet gaan.

LASZLO Mijn volk heeft me nodig.

LUT Ik heb jou nodig. Wat is belangrijker: Hongarije of ik?

LASZLO Allebei.

LUT Kies!

LASZLO Ik kan van jou én van mijn volk houden.

LUT Het gaat niet tussen mij en je volk. Het gaat tussen oorlog en vrede.

LASZLO Ik heb niet de oorlog gewild.

LUT Dat hoor ik hier al twaalf jaar lang. Niemand heeft ooit een oorlog gewild. En toch wordt er gevochten.

LASZLO Omdat mensen vrij willen zijn.

LUT Mensen willen léven.

LASZLO Een leven zonder vrijheid is geen leven.

LUT Vertel dat aan de vijfendertig miljoen doden van 40-45.

LASZLO Jij begrijpt niet wat vrijheid is.

LUT Ah nee. Weet ik niet wat vrijheid is? Ik zal j' eens wat zeggen. Acht jaar was ik. Ze zaten achter me aan, vier jongens van mijn klas. "Zwartzakkenjong!" riepen ze, "zwartzakkenjong!" Bij oom Eugene kon ik de stal invluchten. Vier uur heb ik in die stal gezeten. Vier uur stonden ze aan de deur te rammelen,

te schreeuwen. Oom Eugene kon me niet helpen, die zat al in zijn wagentje. Vier uur lang. Ik had geen tranen meer om te huilen. (valt in Laszlo's armen)

- LASZLO Ik weet ook wat angst is. Angst is als je om vier uur 's nachts aan de deur hoort rammelen en je weet niet of ze jou komen halen of je buur.
- LUT Daarom moet je hier blijven, Laszlo. Hier komt men niet meer aan de deuren rammelen.
- LASZLO Omdat hier vrijheid is, Lutje. Voor die vrijheid hebben jullie een hoge prijs betaald. Die prijs moeten wij er ook voor over hebben.
- LUT Verwoeste steden. Platgebrande dorpen. En kruisjes, witte kruisjes, vijfendertig miljoen. Wat een prijs. Waarom ga je vanavond niet mee bidden? Er is een kaarsjesprocessie vanavond voor jullie arme volk.
- LASZLO Bidden houdt de Russen niet tegen. Tanks doen dat.
- LUT Bidden is het enige waar jullie sterker in zijn dan de Russen.
- PA (op; doet zijn overjas uit en legt zijn hoed weg) Je weet het al?
- LASZLO Wat, meneer Stevens?
- PA De Russen. Ze zijn er weer.
- LASZLO Nee.
- PA Toch, jonge vriend. Ze zijn vanmorgen opnieuw de Hongaarse grens overgestoken.

Laszlo kijkt van pa naar Lut, en omgekeerd.

- PA Dat was te verwachten natuurlijk. Rusland duldt geen vijandig land aan zijn westelijke flanken.
- LASZLO Vijandig? We willen neutraal zijn. Niet vijandig.
- PA Dat zijn nuances waar de Sovjets geen rekening mee wensen te houden.
- LASZLO Van wie weet je het?
- PA Ik was bij Leo Brands, op een vergadering van de partij die we gaan stichten. We hebben de hele tijd naar de Deutschlandfunk zitten luisteren. Daar kan je alles van minuut tot minuut volgen.

Laszlo wil weg.

- LUT Nee! (klampt zich aan Laszlo vast) Ik laat je niet gaan.
- PA Premier Nagy heeft zich al tot de Verenigde Naties gewend. Hij wil dat ze de neutraliteit van zijn land garanderen. Is er nog koffie, Lutgart?

Lut heeft geen oog voor pa; ze omklemt Laszlo.

- PA Dat die verwaande Engelsen en Fransen juist nu Egypte binnen moeten vallen.
- LASZLO De Amerikanen zullen ons toch helpen?
- PA Met kauwgom. En cocacola. (af keuken)
- LASZLO Ik ga bij Ernö
- LUT Wie is Ernö?
- LASZLO Een vriend. Hij wacht op me bij de pastoor. Janos ook.
- LUT Wat doen jullie daar?
- LASZLO We praten over de toestand in ons land.
- LUT Over politiek praten, dat kan je. Maar als ik je vraag om met mij gauw even tot bij oom Eugene te gaan, heb je geen tijd.
- LASZLO Lut. Probeer het te begrijpen. Dit is belangrijk voor Hongarije.
- LUT Dat jullie bij de pastoor praatjes zitten te verkopen?
- LASZLO De toekomst van mijn land staat op het spel. .. Ik moet ze op de hoogte brengen. Ernö, Janos, Imre, Tibor. Ze weten het nog niet van de Russen.
- LUT Laszlo!
- LASZLO Lutje.
- LUT Ga dan maar. Ga dan maar.
- LASZLO Tot straks. (af)
- LUT Je hoeft niet meer terug te keren! Nooit meer! (naar vestiaire; ze komt terug met de strohoed en gooit hem boos naar de deur; af)

Ma en Lieve op van buiten; ze doen hun wintermantels uit.

- PA (op uit keuken, kop koffie in de hand) Hoe was 't met oom Eugene? Heb je hem mijn groeten overgebracht?
- LIEVE Beter, vond ik. Beter dan veertien dagen geleden.

Ma raapt strohoed op.

- PA En jij, moeder? Wat vond jij?

MA Misschien heeft de dokter gelijk. Misschien gaat het weer over.

PA Ik ga zondag eens tot bij hem.

MA (legt hoed op tafel; dan naar keuken) Help je even, Lieve?

LIEVE Natuurlijk, ma.

PA Wat gaan jullie doen?

MA Wafels bakken. Het is toch Allerheiligen? (af keuken)

Pa steekt zich een pijp op en gaat zitten.

LIEVE Zal ik eerst eens kijken of Rik al thuis is?

MA (op uit keuken; ze heeft zich inmiddels al een schort voorgebonden) Als hij thuis is, zeg hem dat we om vijf uur beginnen te eten.

LIEVE Ma heeft Rik op de wafelbak gevraagd.

PA Jullie moeder heeft een groot en warm hart.

LIEVE Ja. Tot straks. (af)

MA Ik begrijp niet wat Laszlo's strohoed hier doet. Is Lutgart op haar kamer?

PA Ze wás op haar kamer. Ze is, ik veronderstel toen Laszlo hier was, naar beneden gekomen. Daarna is ze weggegaan. Nog maar eens met het nodige lawaai. Dat kind wordt volstrekt onhandelbaar.

MA Waarom zeg je dat?

PA Omdat ze nu ook Laszlo de huid vol heeft gescholden. We moeten haar dringend eens onder handen nemen, moeder.

MA Waar had ze ruzie over met Laszlo?

PA Waar maken vrouwen met mannen ruzie over? Over de politiek natuurlijk.

MA (opent de slaapkamerdeur; roept lief) Lutgart?

PA De Russen zijn Hongarije weer binnengevallen.

MA Wat? Weet zij het al? (roept nogmaals) Lutje.

PA Ik vermoed dat Laszlo wil gaan vechten.

MA Nee.

PA Een idealist. Ik mag hem graag. Zo krijgen onze Oostfronters, na Korea, nog maar eens hun laat gelijk: de communisten zijn de vijand van het westen.

Ma af naar slaapkamer.

PA Wat een schande dat sommigen daar tegen de muur voor werden gezet.

LIEVE (op van buiten) Rik is nog niet thuis. (merkt dat er wat scheelt) Waar is ma? Scheelt er wat, pa?

PA Niet wat we niet al lang wisten: de Russen zijn daar weer. (neemt de krant) Als ze maar niet denken dat de Amerikanen hen tegen zullen houden.

Er wordt aangeklopt.

LIEVE (gaat opendoen) Rik!

RIK (op; draagt rouwkleding) Ik zag je juist bij ons weggaan. Ik heb nog geroepen.
.. Dag meneer Stevens.

PA Jongeman.

RIK Mag ik erin?

PA Waarom zou je niet mogen? Je komt hier toch al bijna een jaar?

LIEVE Heb je 't niet te koud zonder overjas?

RIK Het was niet koud.

LIEVE Was er veel volk?

RIK Ja.

LIEVE Rik komt van Marcinelle. Er was een herdenkingsplechtigheid voor de slachtoffers van de mijnramp.

PA Veel politici, neem ik aan.

LIEVE Is je zus ook mee geweest?

RIK Ja.

LIEVE En je schoonbroer?

RIK Nee.

LIEVE Nee? Is er nog nieuws over jullie huis?

RIK Mijn schoonbroer blijft bij zijn standpunt.

LIEVE Verkopen?

RIK Ja.

LIEVE Wat zegt je zus?

Rik haalt de schouders op.

MA (op uit slaapkamer) Dag Rik.

RIK Dag Maria.

MA Ze komt. Hoe ver sta je?

LIEVE Ik ben nog niet begonnen.

MA We zullen 't samen doen. (naar keuken) Kom je bij ons zitten, Rik?

RIK (een beetje onwennig naar keuken) Nog eens bedankt voor de mooie krysanten, meneer Stevens.

PA De krysanten zijn goed gelukt dit jaar, jongeman. Niet te verwonderen met zo een mooie nazomer.

Rik af keuken. Pa kijkt op zijn horloge, stapt naar de radio, zet hem aan.

LASZLO (op zonder aankloppen; opgewonden) Heb je naar het nieuws geluisterd? Met tien tankdivisies zijn ze Hongarije binnengevallen. Hongarije is verloren!

PA Tja.

LASZLO Alleen Amerika kan ons nog redden.

PA Nee, jongen. Ditmaal zal je 't alleen moeten doen.

Ma op uit keuken om mee te komen luisteren; Lieve en Rik volgen.

LASZLO Dat kan toch niet. Ze hebben jullie toch ook niet in de steek gelaten, twaalf jaar geleden?

Lieve loopt Lut halen.

PA Twaalf jaar geleden ging het niet tegen de communisten, beste jongen. De ene kwaal schijnt de andere niet te zijn.

LASZLO Ik moét gaan!

MA Laszlo jongen!

LASZLO We gaan alle vijf: Ernő, Janos, Imre, Tibor en ik. We vertrekken vanavond nog naar Brussel.

MA Laszlo!

Lieve en Lut op uit slaapkamer.

LASZLO Vanuit Brussel sporen we met de trein naar Wenen.

Lut kijkt hem koppig, bijna gevoelloos aan.

LASZLO Ik wil erbij zijn. Er gebeuren grote dingen.

LUT Je komt dus afscheid nemen?

LASZLO Voor veertien dagen maar.

LUT Naïeveling.

LASZLO Het moét. Het gaat om de vrijheid van mijn volk.

LUT Het gaat om doden.

LASZLO Zonder bloedvergieten is er geen vrijheid.

LUT Geen revolutie zal je bedoelen.

LASZLO Revolutie ís vrijheid.

LUT Revolutie is hongersnood, ontbering, ellende. En doden. Doden!

LASZLO Zo mag je niet spreken.

LUT Ze gooien zich voor een tank en wanen zich een held. In een oorlog zijn er geen helden.

MA De moeders zijn helden. Ze zitten thuis te beven van angst, dag en nacht.

PA Moeders verstaan niets van politiek, jongeman. En zeker niet van een rechtvaardige revolutie. Het is jouw revolutie, jongeman.

LUT Oh ja. Het is zijn revolutie. En naderhand komt er weer een dag dat je zal zeggen: dát heb ik niet gewild. Want de oorlog hebben jullie nooit gewild, wel?

MA Lutje. Laat ons geen ruzie maken op Allerheiligen.

LUT Zo ver zijn we dus gekomen dat je hem voor de tweede keer de dood injaagt.

MA Lutje.

LUT Eerst moest hij naar de mijn, niet waar. Het was kiezen: de mijn of een adoptiegezin. Geen haar heeft het gescheeld of we waren vandaag zelf met onze krysanten naar Marcinelle kunnen gaan. Net als Rik.

MA Lutje.

PA Je begrijpt er niets van, kind.

LUT Als jij je burgerrechten had willen vragen, was Laszlo niet naar de mijn gemoeten. Dan hadden we hem kunnen adopteren. Dat gaat je verstand te boven, niet waar Laszlo? Een uitvloeisel van de oorlog en de na-oorlog. Pa was een inciviek. Hij heeft geheuld met de vijand, zoals dat heet. Toen de vijand het land uit was gejaagd, hebben ze hem op het matje geroepen. Dat slikt pa niet.

Pa is woedend. Ma komt beschermend tussenbeide.

LUT Pa wenst niet op het matje te worden geroepen.

PA Dit is ongehoord.

LUT Zijn trots niet waar. Vier jaar hechtenis hebben hem niets bijgebracht. Naar de maan met hun burgerrechten! Hardleers zijn ze, de Vlamingen.

MA Lutje.

LUT Verdedig hem nu niet, ma. Hij heeft ook jou kapot gemaakt van verdriet. Dit jaar nog. Zonder burgerrechten geen uitreisvisum. Dus ook geen Koblenz, geen tante Martha. Om jou had hij het moeten doen, om jou. Of tellen enkel zijn wensen?

Ma gaat zitten; Lut schiet haar ter hulp. Stilte. Pa wankelt even, dan stapt hij naar de kapstok, neemt zijn frak en hoed en stapt naar buiten

LIEVE (loopt hem achterna) Pa. Pa!

Stilte.

LASZLO Ik ben geen avonturier, Lut.

LUT (vliegt hem huilend om de hals; trekt zich dicht tegen hem aan) God in de Hemel, die me nog nooit hebt aangehoord, maak van mijn lichaam één grote, rode wijnvlek, maar spaar hém, spaar Laszlo! (laat hem los en rent naar haar slaapkamer)

LASZLO Niet bang zijn, mevrouw Stevens. (geeft haar een kruisje en een vlugge zoen; hij stapt tot bij Rik en omhelst hem zonder woorden; hij loopt naar de uitgang, kijkt nog eens rond en verdwijnt)

MA Niet bang zijn. Wist ik maar hoe.

RIK Wijnvlek? Heeft ze een wijnvlek?

VIJFDE BEDRIJF
31 december

De kerstboom is er weer. De tafel staat gedekt: het is halfzes, pa en Lieve zullen gaan thuiskomen van hun werk. Lut zit in haar eentje gitaar te spelen: het is een triest melodietje. Ma op uit keuken; ze neemt haar breiwerk en begint te breien. Lut stopt met spelen.

MA Nee nee. Speel maar. Ik hoor dat graag.

Lut tokkelt nog enkele akkoorden; houdt dan op.

MA Het is zo een triest melodietje?

LUT Recht uit mijn hart.

Ma legt haar breiwerk in de schoot en kijkt dromend voor zich uit. Lut neemt een boek en gaat zitten; ze kijkt ook voor zich uit.

MA Wat lees je?

LUT David Copperfield. Ik moet er een bespreking van maken.

MA Nog een half jaar en dan is 't uit met schoolgaan.

LUT Als ik erdoor geraak.

MA Waarom zou je niet?

LUT Het zegt me allemaal niets. Niets. Niets.

MA Toe nu. Nog twee trimesters.

LUT En dan? Nog een heel leven. Wat voor leven!

MA Je bent veel te somber de laatste tijd.

LUT Jij loopt ook niet te lachen.

MA Morgen nieuwjaar. We gaan die dag toch niet vergallen?

LUT We kunnen niet veinzen dat het een feestdag wordt.

MA Misschien. Als papa zijn bevordering heeft gekregen.

LUT Als zijn wensen maar uitkomen.

MA Lutje.

LUT Een egoïst is hij.

MA Maar ook geen bedelaar.

LUT Noem je dat bedelen: een formulier ondertekenen? Dan zijn er duizenden bedelaars in zijn Vlaanderen. Hij stelt zich aan. Ik stel me ook aan. Maar dit (wijst op wijnvlek) is niet mijn schuld. Dit heb ik mezelf niet aangedaan.

MA Hij is trots, dat weet je.

LUT Trots.

MA Jij bent dat ook. .. Ik bedoel daar niets negatiefs mee. .. Hij is erg veranderd de laatste paar maanden. Ten goede.

LUT Nu het te laat is.

MA Als het op vergeven aankomt, is niets ooit te laat.

LUT Hoe jammer dat we dat niet meer aan tante Martha en Frans van hiernaast kunnen zeggen.

LIEVE (op van buiten) Goeie avond. (ze doet haar mantel uit)

MA Ben je alleen?

LIEVE Pa is een pintje gaan pakken.

MA Weet je iets?

Lieve kijkt haar aan.

MA Nee dus. Geen categorie-5.

LIEVE (schudt het hoofd) En geen televisietoestel. Maar hij leek niet ontgoocheld. Hij was heel lief.

LUT Hij had misschien al pinten gepakt? Het is al de derde keer deze week. Vroeger dronk hij nooit.

MA Misschien heeft hij verdriet.

LUT Verdriet? Oh. Over zijn gemiste bevordering.

MA Over de rest.

LIEVE Woensdag kom ik ook later thuis, dames. De chef betaalt een glas op het nieuwe jaar. Vanavond moest hij naar een fuif. Met wat vrienden en familie vieren ze bij de Brands'en de overgang van oud naar nieuw.

Ma kijkt peinzend-dromend voor zich uit.

LIEVE Willen we ook opblijven, make? Met ons vieren? We maken er een gezellige oudejaarsavond van.

Ma kijkt naar Lut. Lut kijkt even op maar leest dan verder. Stilte.

LIEVE Lut? We gaan het toch weer niet zo een akelige avond laten worden. Dat duurt nu al maanden. Ma breit, pa leest, en niemand die een woord zegt.

LUT Gelukkig was ik op pensioonaat al die tijd.

LIEVE Had jij anders ook niets gezegd?

LUT Hier valt niets meer te zeggen.

LIEVE Zo kan het niet verder, Lut.

MA Lieve heeft gelijk: zo kan het niet verder.

LIEVE We kunnen niet blijven koppen.

LUT Ik draag geen schuld, ma.

MA Het gaat niet om wie schuld draagt. Het gaat om wie het eerste vergiffenis schenkt.

LUT Amnestie!

LIEVE Pa doet echt zijn best om vriendelijk te zijn.

MA Al maanden.

LIEVE Het is voor hem ook niet prettig. Hij beseft dat hij mis geweest is.

LUT Beseft hij dat? Een Vlaming die beseft dat hij mis is geweest. Maar toegeven doet hij toch nog niet, wel?

LIEVE Zo mag je niet praten, Lut. Nu ben je zoals zij. Onverzoenlijk.

LUT Zoals wie?

LIEVE We gaan allemaal ons best doen. Beloofd?

MA Ja.

LIEVE We moeten heel dit sombere jaar 1956 zo gauw mogelijk vergeten.

LUT Dat mogen we vooral niét doen.

LIEVE Waarom niet?

LUT Het was een leerrijk jaar.

LIEVE Je spot.

LUT Niet waar, ma?

MA Wat?

LIEVE Het was een ongelukkig jaar. Niemands wens is uitgekomen.

LUT Behalve die van pa.

LIEVE Hij heeft toch zijn bevordering niet gekregen?

LUT Maar hij heeft toch driehonderdzesenzestig dagen min een, zijn zin gehad?

LIEVE Er is zoveel triestigs gebeurd in 1956. Vooral voor ons moeke.

LUT Er is haar ook iets belangrijkers overkomen. Niet waar, ma? Dit jaar heb je voor het eerst geen angst gehad. Ma?

Ma kijkt droef op.

LUT Die dag van Marcinelle. Toen was je plots niet meer bang? Toch niet van hém.

MA Júllie hadden me nodig.

LIEVE Dat hebben we nog, make.

MA Pa heeft me ook nodig. Lutje. Begrijp dat toch.

LIEVE En angst is één zaak, Lut, maar verdriet is een andere.

LUT Van verdriet hebben we allemaal ons deel gehad.

MA We hebben elkaar nodig. Daar zijn we een gezin voor.

PA (op; hij heeft bloemen bij en pralines; hij klinkt vriendelijk en bijna overdreven goedgezind) Goede avond.

MA Papa. Het spijt me voor je categorie-5.

PA Oh. Da 's dan voor later. Kijk eens, wat ik heb meegebracht. (geeft haar de bloemen)

MA Papa toch. Dat had je niet hoeven doen. Vind je 't niet erg?

PA Waarom niet hoeven doen?

MA Bloemen zijn zo duur deze tijd van het jaar.

PA Ze zijn niet duur genoeg om jou op de laatste dag van het jaar de eer te bewijzen die je toekomt.

MA Bedankt in elk geval! (snelle kus)

Pa moet zich bukken en struikelt bijna.

MA Je hebt gedronken. Toch niet voor...

PA Ik heb een pintje gedronken met Honoré die bij me op de trein zit.

LIEVE Ben je niet in Brussel gebleven? Was je op mijn trein?

PA Jouw trein? Heb je nu al een trein ook?

MA Je kan niet tegen de drank.

PA Ssst! Voor de meisjes heb ik .. (weet niet aan wie het eerste doosje eerst te geven)

LIEVE Pralines! (neemt het doosje aan) Dank je wel, pa. (kus)

PA Dan is dit voor jou, Lutgart.

Lut neemt het doosje aan, aarzelt even; zoent hem dan ook.

MA Niet meer snoepen! We gaan dadelijk aan tafel.

PA Moederke. (wil naar haar toe, maar struikelt opnieuw bijna)

MA Een páár pintjes maar? Allemaal aan tafel, kom. Ik haal de koffie.

PA Moederke. Dat is het wat ik wilde zeggen: we eten geen boterhammen. We gaan in een restaurant eten vanavond.

MA In een... Maar pa. De boterhammen .. alles staat klaar.

PA Jij en ik.

MA In een restaurant? We kunnen de meisjes toch niet alleen laten?

LIEVE Dat kan je wel hoor, ma. Niet waar, Lut?

LUT Wij trekken ons plan.

PA Je hoeft je niet eens om te kleden. Goed. Zijn we dan weg?

MA Nu meteen? Wat gebeurt hier toch?

PA Als je het goedvindt zouden we eerst nog eens bij oom Eugene binnen kunnen springen.

MA Er is toch niets met oom Eugene? Waarom wil je er dan ineens naartoe?

PA Ik ben tante Simonne tegengekomen toen ik van 't station kwam.

MA Zie je wel. Er is iets met oom Eugene.

PA Hij heeft weer een crisis gehad vandaag. Het was al weer beter, zei tante Simonne. (reikt haar mantel aan) Hier.

MA Waarom moet het nu allemaal zo snel gaan?

LIEVE Om je geen kans te geven van gedachten te veranderen.

MA Je vraagt niet eens of ik graag naar zo een restaurant ga.

LIEVE Natuurlijk doe je dat graag, ma.

MA Vergeten jullie maar niet te eten! (geeft haar meisjes een kruisje en een zoen) Tot straks dan. Wat doen jullie ondertussen?

LIEVE Tot straks.

PA Tot straks, meisjes. (af met ma)

LIEVE Zo vriendelijk heb ik hem nog nooit geweten.

LUT Te vriendelijk om geloofwaardig te zijn.

PA (in de gang) Stap al maar door! (op) Ik ben mijn hoed vergeten. (neemt zijn hoed; kijkt plots zeer ernstig; af en toe kijkt hij om naar de buitendeur; hij spreekt gedempt) Het gaat slecht met oom Eugene. Ik durfde het haar niet ronduit zeggen. Daarom loog ik maar wat van dat restaurant. Ik zal haar onder de baan zachtjes voorbereiden.

LIEVE Hij is toch nog niet...

PA Een kwestie van een paar uur, zei tante Simonne.

LUT Mogen wij dan niet mee?

PA Er zal al volk genoeg zijn. (bij de deur draait hij zich nog eens om) Ze zal niet te laat zijn deze keer. (keert zich nog eens om, drukt Lieve ontroerd tegen zich aan, en kust Lut snel in het naar buiten gaan; buiten roept hij vrolijk) Ik kom, moederke.

Stilte.

LUT Oom Eugene ...

LIEVE Ook dat nog. .. Ach 1956!

LUT Ach 1956. Met onze dromen. Onze verwachtingen. Met zijn onvervuldheid.

LIEVE Ik hou toch nog altijd evenveel van jou als een jaar geleden?

LUT Is jouw wens uitgekomen?

LIEVE Dat hoefde niet.

LUT Er is iets raars aan al die wensen. Ze tonen onze ware aard. Egoïsten zijn we.

LIEVE Egoïsten?

LUT Allemaal. Pa ...

LIEVE Pa is geen egoïst.

LUT Niet altijd. Soms. Soms is hij trots.

LIEVE De laatste tijd is hij lief.

LUT Ik wil het niet over zijn karakter hebben, maar over zijn verlangens. Ónze verlangens. Waarom wilde jij een goeie verstandhouding met onze burens?

LIEVE Omdat het tijd werd de spons te vegen. Over alles.

LUT Ook als je niet van Rik had gehouden?

Lieve kijkt Lut aan.

LUT De enige die onzelfzuchtig had kunnen zijn was ma.

LIEVE Dat wás ze toch. Ze denkt altijd aan een ander.

LUT Niet helemaal. Ze wilde dat pa zijn burgerrechten terugkreeg.

LIEVE Toch niet voor haarzelf?

LUT Jawel. Voor haar eigen rust.

LIEVE Ze wilde tante Martha weerzien. Dat is helemaal niet egoïstisch.

LUT Een beetje wel.

LIEVE Van egoïsme gesproken. We hebben jouw wens nooit gehoord.

LUT Je had geen oren nodig maar ogen. Om in mijn hart te lezen... Mijn wens is uitgekomen. Ik heb hem nog eens mogen zien.

LIEVE Je zal hem nog wel zien.

LUT Nee.

LIEVE Jawel.

LUT Laszlo is dood.

LIEVE (ongerust) Hoe weet je dat?

LUT Ik voel het.

LIEVE Zo wreed zal 1956 toch niet geweest zijn?

Er wordt op de muur gebonkt. Lieve haast zich naar de scheidingsmuur en bonkt drie maal. Lut stapt naar de slaapkamer.

LIEVE Waar ga je?

LUT Ik laat jullie.

LIEVE Nee.

LUT Heb je 't niet graag? (omhelst haar) Jij bent geen egoïste.

LIEVE Jij ook niet.

LUT De helft was al genoeg. (stapt naar slaapkamer)

Lieve kijkt haar niet begrijpend na.

LUT (kijkt nog even om) De helft van je huid. (af)

Lieve staat nog wat te dubben; dan kijkt ze gauw even in de spiegel of ze mooi genoeg is. Er wordt aangeklopt.

LIEVE (maakt open) Rik.

RIK (op) Goeienavond. (hij kijkt rond en steekt zijn ontgoocheling weg: Lut is er niet)

LIEVE Ga zitten. Wil je iets drinken? Een pintje bier?

RIK Dank je. (gaat zitten; haalt uit zijn binnenzak een brief en geeft hem Lieve te lezen) Van mijn zuster.

Lieve leest de brief en kijkt somber.

LIEVE Wat ga je nu doen?

Rik haalt de schouders op.

LIEVE Rik-jong.

RIK Is Lut er niet?

LIEVE Op haar kamer. Zal ik haar roepen?

RIK Ik ben zo ongelukkig, Lieve. Ik ben helemaal alleen op de wereld. Niemand houdt van me.

LIEVE Jawel!

RIK Wie?

LIEVE En szeretlek teged.

RIK Wat?

Lieve kijkt hem nog even aan; af naar slaapkamer.

RIK (merkt niet eens dat Lieve er niet meer is) Weet je 't al? Laszlo is dood.

Lut op.

RIK Gesneuveld. De pastoor heeft een brief gekregen van de Belgische ambassade. (kijkt op) Lieve?

Lut af en weer op met Laszlo's strohoed.

RIK Lut.

LUT (een andere Lut; het is onduidelijk of ze een loopje met Rik neemt; ze is uitermate vriendelijk) Rik. Ga toch zitten.

RIK Eind januari wordt ons huis verkocht, Lut. Mijn schoonbroer krijgt dus wat hij wil. Wat moet ik doen? Mijn zus zegt dat ik bij haar mag komen wonen. Maar daar heb ik geen zin in. Mijn schoonbroer ...

LUT Waarom trouw je niet, dan kan je een huisje huren.

RIK Trouwen?

LUT Het moet voor jou toch niet moeilijk zijn een geschikt meisje te vinden?

RIK (weet niet of ze hem uitlacht) Geschikt? En dan? Daarna?

LUT Daarna? Daarna ben je met tweeën om het leven tegemoet te gaan.

RIK Je moet toch houden van het meisje met wie je trouwt?

LUT Met een lief meisje komt dat vanzelf. Hou je al van iemand?

RIK (ongelukkig) Lut.

LUT Ja?

RIK Ja.

LUT Van mij?

RIK Lut. (wil haar zijn liefde verklaren)

LUT Nee, Rik.

RIK Lut. Alleen jij kan maken dat ik nog een beetje gelukkig word.

LUT Vind je dat niet egoïstisch?

RIK Egoïstisch?

LUT Waarom moet ik jou gelukkig maken? Er is toch ook niemand die mij gelukkig maakt?

RIK Lut, ik maak je gelukkig.

LUT Nee.

RIK Laat het me proberen.

LUT Je kan niet.

RIK Laat me tenminste proberen.

LUT Ik vraag jou toch ook niet om het eens met Lieve te proberen?

RIK Lieve?

LUT Lieve houdt van jou. Waarom mag zij niet eens proberen jou gelukkig te maken?

RIK Lieve?

LUT Zou dat geen oplossing zijn? Jij en Lieve. En ik en Laszlo.

RIK Laszlo is dood.

LUT Ik weet het. Maar ik ben te trots om het toe te geven.

Er is geroezemoes aan de deur: kinderstemmen.

LUT Zangertjes.

EEN KINDERSTEM Mogen we eens zingen?

LUT (van in de halfopen deur) Ja. Zing maar eens.

KINDEREN (zingen) Nieuwjaartje zoete, 't peerdje heeft vier voeten, vier voeten en ene steert, is dat nu geen frankske weerd.

LIEVE (op uit slaapkamer) Hier. Een frankske.

LUT Wel bedankt. Het was mooi gezongen. Hebben jullie 't niet te koud?

KINDERSTEM Een beetje.

LUT (wil de deur sluiten; ze bedenkt zich, neemt Laszlo's hoed van haar hoofd en geeft hem aan de kinderen) Hier. Tegen de kou. (sluit de deur)

LIEVE De hoed van Laszlo?

LUT Morgen begint een ander jaar.

RIK Ja.

LUT Alles kan ik vergeten. Behalve... (de inzinking nabij) Behalve...

LIEVE Lutje.

LUT (omhelst Lieve) Gelukkig heb ik jou.

LIEVE Heel je leven mag je op mij rekenen.

Lut laat Lieve los; af slaapkamer.

RIK Lieve.

LIEVE Rik.

RIK Toch een raar meisje.

Lieve legt een plaat op de platenspeler.

RIK Zou dat komen door die... Wat heeft ze ook weer? Hier? (wijst naar zijn schouder)

LIEVE Een wijnvlek.

RIK Een wijnvlek.

Lieve zet de platenspeler aan. Muziek: "Que sera, sera", gezongen door Doris Day.

LIEVE Zullen we ... (ze bedoelt: dansen)

EINDE